

II.12. ISTORIA EDUCAȚIEI

Din izvoare istorice și cu ajutorul documentelor, am încercat să evocăm istoria învățământului în satul Tupilați, în diferite perioade istorice. Le-am căutat și reprodus, adăugând propriile cercetări arhivistice, reconstituind într-un fel învățământul rural de la nivelul satului Tupilați. La început, o scurtă incursiune în istorie, așa cum am făcut și până acum, pentru a expune acele fragmente de istorie referitoare la școală, dascăli și elevi. Nu avem surse care să ne relateze prezența vreunui dascăl înainte de secolul al XIX-lea sau a unei școli în Tupilați. Singura astfel de mențiune este o însemnare de pe o carte veche făcută la 1796, în care un învățător vorbește despre satul Tupilați, ținutul Fălciului, satul lui Șerban Negel, prin care arată că a fugit și a lăsat școala cu 12 copii, neputând preciza dacă școala era din sat, „cari fată, anume Ena, flica lui Vasile Butnariu ot Tupilați, ținutul Fălciului, în satu(l) vornicului Șărbănegel, și eu nefă... am fugit și am lăsat școala cu 12 copii care învățasem de la mai 15 și până la august 15 (...)”.¹⁸⁰

Referindu-ne la istoria educației, de la începuturi, în Evul Mediu, învățătura se făcea rudimentar, chiar mai târziu aceasta s-a realizat destul de firav, prin intermediul bisericii și al preoților slujitori. Învățătura de carte care se făcea uneori pe lângă biserici sau mănăstiri, cu preoții, diaconii și dascălii bisericești erau pentru copiii sătenilor bogați, aceștia învățând doar scrisul, cititul și socotitul. Abia în secolul al XIX-lea școlarizarea a devenit disponibilă, dar din păcate, la început, doar în marile orașe, și de obicei doar pentru cei care-și permiteau. În anul 1864, domnitorul Alexandru Ioan Cuza introduce, prin Legea Instrucțiunii Publice, o formă de învățământ universală, relativ modernă, împărțită în trei mari cicluri de învățământ: primar (școala primară din comunele rurale și urbane), secundar (lice, gimnazii, școli de artă și meserii) și

¹⁸⁰ Ioan Caproșu și Elena Chiaburu, *Însemnări după manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei 1796-1828*, vol. III, p. 11.

superior (facultăți). Începând cu anul 1864, s-a generalizat învățământul obligatoriu de patru clase, un lucru rar în Europa acelor vremuri. S-au constituit, totodată, revizoratele școlare, conduse de un revizor școlar ajutat de unul sau mai mulți subrevizori. Din anul 1939, revizoratele școlare au devenit Inspectorate școlare județene.

Anii de după 1880 au fost marcați de mai multe reforme, prin ministrul Educației, Spiru Haret. Acesta a militat și a reușit să dezvolte o rețea școlară la sate, schimbând atitudinea față de școală. Legea Instrucțiunii Publice prevedea că instrucția elementară este obligatorie pentru toți copiii de amândouă sexe și ca în fiecare comună rurală se va înființa cel puțin o școală cu un învățător. Cu toate acestea, la nivelul țării, în anul 1899, din surse oficiale, erau 85% analfabeți, iar la nivelul satului Tupilați, procentul probabil era asemănător sau chiar mai mare. Și totuși, din înscrisurile de pe documentele istorice cercetate cu privire la satul Tupilați, reiese faptul că în sat, la sfârșitul secolului XIX-lea, erau mai mulți săteni care știau să scrie și să citească.

II.12.1. PRIMA ȘCOALĂ

Deși generalizarea învățământului, prevăzut prin legea Instrucțiunii publice, era obligatoriu, prima școală din Tupilați și-a început activitatea abia în anul 1905, la data de 1 noiembrie, iar, conform Anuarului Oficial al Ministerului Instrucțiunii și Cultelor¹⁸¹, înființarea școlii cu învăț primar și normal din Tupilați s-a făcut la data de 1 mai 1905.¹⁸²

Înainte de apariția școlii din Tupilați, cei care aveau posibilități se duceau la școala din Vutcani¹⁸³, acolo unde au fost înființate încă din 1864 două școli primare. Bunicul meu Nedelcu I. Gheorghe a fost unul dintre cei care a învățat la Vutcani, absolvind 5 clase elementare

¹⁸¹ Întocmit de Serviciul Statelor personale și al Statisticii (15 noiembrie 1905), secțiunea de învățământ primar și normal.

¹⁸² Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor, *Anuarul Oficial al Ministerului Instrucțiunii și Cultelor*, București, 1909, „Tupilați, Fălciu”, pp. 79 (tabel), 569.

¹⁸³ Pe atunci Tupilațiul aparținea de comuna Vutcani.

în anul 1893. Odată cu înființarea școlii, oamenii din sat au realizat că aceasta are totuși o misiune nobilă, însă au existat multă vreme rezerve cu privire la necesitatea ei. La început a fost văzută ca o pedeapsă, abia după Primul Război Mondial sătenii au realizat importanța acesteia. În anii de început ai școlii din Tupilați, se făceau 5 clase, iar după terminarea clasei a 5-a, se putea da examen de capacitate ori de diferență pentru 7 clase la Școala gimnazială de la Vutcani. Acesta a fost și cazul tatălui meu, Nedelcu I. Gh. Ion, care a obținut diploma de 7 clase cu nr. 11/1926, fiind printre primii elevi la școala gimnazială din Vutcani¹⁸⁴.

Școala veche din Tupilați, construită între 1913-1915

La început, școala din Tupilați nu a avut un local propriu, aceasta funcționând în diferite case ale sătenilor, neavând condiții propice. Prima casă folosită drept local pentru școală a fost reședința lui Petrache Popa (informație, Nedelcu I. Gh. Ion). În anul 1913, cu sprijinul locuitorilor satului și a Casei Școalelor, se va începe construcția unui local de școală ce va fi dat în folosință doi ani mai târziu, un local bine amenajat, care cuprindea două săli de clasă și o cancelarie. Din păcate, această construcție a fost demolată în anul 2004.

¹⁸⁴ Din arhiva personală.

II.12.2. PRIMUL ÎNVĂȚĂTOR

Primul post de învățător la școala din Tupilați a fost creat pe 1 octombrie 1905, post ocupat de **învățătorul C-tin Neștianu** din Vutcani, absolvent al Școlii Normale din Bârlad, fiind încadrat cu titlul de învățător provizoriu. Acesta și-a început munca la 1 noiembrie 1905. Este primul învățător menționat în documente unde apare totodată și numele revizorului școlar pentru cls. I-a și pentru cls. II-a¹⁸⁵. Despre primul învățător, Constantin Neștianu, avem mai multe informații. Acesta a fost un dascăl harnic, priceput și cu multă tragere de inimă pentru activitatea profesională¹⁸⁶. Și-a desfășurat activitatea în Tupilați doar până în anul 1910, când, în urma unui proces juridic intentat asupra lui, a fost suspendat din învățământ timp de un an și jumătate¹⁸⁷. Conform ziarului *Opinia* din 1 Februarie 1910 „Duminică la orele 10 dimineața, comisiunea de judecată a învățătorilor și institutorilor din cir. III-a Iași, va judeca procesul învățătorului Constantin G. Neștianu, de la școala rurală primară din comuna Tupilați-Fălciu. Neștianu e chemat în judecata pentru abateri de la regulament”.¹⁸⁸

II.12.3. ÎNVĂȚĂTORII SATULUI

După suspendarea învățătorului C. Neștianu, a fost numit învățător la școala din Tupilați-Mălăești, județul Fălciu, tot cu titlu provizoriu, I. Sârbu¹⁸⁹. Tot în această perioadă au mai funcționat și învățătorii Gheorghe Croitoru, Teodor Tuchilă și Eliza Cornea, cu titlu provizoriu.

Din anul 1913, este repartizat la școala din Tupilați, învățătorul **Mihai Cosma**¹⁹⁰. O serie de realizări importante la această școală sunt

¹⁸⁵ Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor, *Anuarul Oficial al Ministerului Instrucțiunii și Cultelor*, București, 1909, Tupilați, Fălciu, 569.

¹⁸⁶ Ioan Iacomî, *Scurt istoric al învățământului din comuna Găgești*, 2013, p. 21.

¹⁸⁷ *Universul*, anul 28, nr. 123/05.08.1910, p. 2.

¹⁸⁸ *Opinia*, nr. 941 din 1 februarie 1910.

¹⁸⁹ *Universul*, nr. 192 din 16.07.1910, p. 3.

¹⁹⁰ *Evenimentul*, nr. 228/ 12.06.1913, p. 8.

legate de numele acestui învățător, care a funcționat la școala primară din Tupilați până la pensionare, în anul 1955, cu o întrerupere de 5 ani, între 1916-1921¹⁹¹. Cosma a fost un învățător care s-a dovedit a fi implicat în viața școlii și a satului, având și o bogată activitate social-politică în acea perioadă, impunând respect și admirație. A fost și contestat uneori de săteni prin metodele mai puțin didactice folosite în educația școlară. Astfel, din informația primită de la tatăl meu, elev fiind în acea perioadă (1918-1925),

Învățătorul
Mihai Cosma

învățătorul Cosma Mihai folosea foarte des ca metodă a instrucției școlare bătaia corporală. Iar muncile agricole, atât pe lotul școlii cât și pe proprietățile sale, erau nelipsite, aproape zilnic. În anul 1923, unul dintre elevi, Ciacăru Toader, a fost practic schingiuit, rămânând infirm toată viața (olog de piciorul stâng), în urma „tratamentului” acordat. Cu toate acestea, învățătorul Cosma a avut și merite de necontestat. El a grăbit construcția și definitivarea localului de școală construit în 1913, iar între anii 1929-1931 a îndeplinit și funcția de revizor școlar, dovedindu-se intransigent, cu mult simț de răspundere și datorie. De asemenea, a activat mai mulți ani ca fruntaș țărănist, fiind angrenat politic, a fost numit în anul 1928 conferențiar propagandist în regiunea culturală Iași și Basarabia de Nord¹⁹².

Într-un articol dintr-un ziar regional se comentează numirea învățătorului Cosma din Tupilați astfel: „Un <sistem> care va înceta desigur în momentul în care scriitorii conștienți ar cere politiciii simpla lor utilizare potrivită și fructuoasă, bănuie încă astăzi în provinciile îndepărtate, unde orice partizan nepricopsit al partidelor devine la un moment dat agent cultural. Gentilețea și gratitudinea eminențelor de la Fălciu, supune aprecierii noastre următoarea informație apărută ieri în toate ziarele: A fost numit conferențiar propagandist pe lângă Casa

¹⁹¹ Ioan Iacomî, *Scurt istoric al învățământului din comuna Găgești*, Bârlad, 2013, pp. 21-23.

¹⁹² *Rampa*, Anul 13, nr. 3264, din 7 decembrie 1928, p. 8.

Școalelor d. Cozma din Tupilați (Fălciu), în regiunea culturala Iași și Basarabia de Nord, în locul domnului G. Răcoare. O reproducem și noi, exprimând d-lui Cozma din Tupilați, aceleași sentimente distinse cu cari am onorat și pe excelentul domn cultural Răcoare”.¹⁹³

De asemenea, învățătorul Cosma a avut preocupări și în privința școlarizării adulților, înființând chiar și un cor bisericesc pe două voci. Se pensionează în anul 1955, însă va reveni în activitate în anul 1961, odată cu înființarea școlii generale de 8 clase, funcționând ca profesor suplinitor de istorie.

Învățătorul
Popa Marin

Un alt învățător cu activitate îndelungată în satul Tupilați a fost **Popa Marin**. Acesta a venit în sat în data de 4 octombrie 1938, a funcționat la început o perioadă scurtă, până la data de 31.08.1939, fiind detașat apoi la școala primară din comuna Cantemir, jud. Cetatea Albă, Basarabia. În anul 1941 a fost concentrat pentru participare la război, iar timp de aproximativ 3 ani, îl întâlnim pe front, cu gradul de sergent. A fost lăsat la vatră în septembrie 1944, fiind veteran de război. După lăsarea la vatră a revenit în satul Tupilați ca învățător, funcționând până în anul 1947, când a fost transferat la școala primară din satul Poșta Elan. Doi ani mai târziu revine la școala din Tupilați, unde activează până la pensionare, în anul 1971. A îndeplinit pentru o perioadă și funcția de director.¹⁹⁴

Cu privire la evoluția demografică a elevilor, informațiile documentare privind numărul elevilor pe ani de studii sunt destul de sărace. Școala din Tupilați a evoluat odată cu satul. Nu a existat în anii de început o pregătire preșcolară, neexistând grădiniță, aceasta apărând abia în anul 1959, înființată de Gospodăria Agricolă Colectivă 23 August. La început, numărul copiilor înscriși în clasa-I-a a fost destul

¹⁹³ *Ibidem.*

¹⁹⁴ Informații oferite de Popa Eugen, fiul învățătorului Popa Marin.

de mare, absolvind în anul 1910 un număr de 25 de elevi. Ulterior, numărul acestora s-a redus. Chiar de la început, cetățenii se dovedesc a fi refractari școlii. În 13 mai 1920 erau prezenți 23 de elevi din 86 înscriși, iar pe 22 februarie 1921, 22 elevi din 86 înscriși. Școala din Tupilați a primit până la 15 septembrie 1923 și elevii din satul Poșta Elan, iar din anul 1925 se înființează și al doilea post de învățător. Dintr-un document aflăm despre elevii primei promoții a școlii primare din Tupilați, pe care cu mândrie îi prezentăm:

*Ceriu Ruxandra, Toader Zoița, Ciacăru V. Gheorghe, Ciobanu G. Gheorghe, Ciobanu I. Maria, Ciobanu I. Vasile, Ciobotaru V. Ion, Ciobotaru Gh. Ștefan, Chicu P. Toader, Chicu P. Ioan, Darie G. Zoița, David Gh. Ilinca, David V. Ioan, David Vasilica, Mihail Tinca, Nedelcu V. Gheorghe, Nedelcu Anghelina, Nedelcu Gh. Grigore, Nedelcu Zoița, Pancu T. Ioana, Popa A. Zamfira, Mihail I. Gheorghe, Stoienciu Tina, Stoienciu Sultana*¹⁹⁵.

După anul 1930, în sat s-a dat în folosință și locuința directorului, cu contribuția sătenilor, local grav avariat în urma cutremurului din anul 1940 și în urma bombardamentelor din anul 1944, atunci când a fost deteriorat și localul școlii. Școala a intrat în reparație capitală în anul 1946, însă casa directorului nu a mai făcut obiectul unei reparații, fiind demolată în anul 1965, pe scheletul ei construindu-se un local nou de școală cu două clase, construcție finalizată în anul 1967.

Corpul B al școlii din Tupilați, construită în 1967

¹⁹⁵ *Ibidem*, pp. 22-23.

Începând cu anul școlar 1923-1924 s-a înființat și cursul complementar, cu examene de capacitate susținute la școala de centru din comuna Vutcani, de care aparținea și satul Tupilați pe atunci. La data de 25 septembrie 1941 se înființează un al III-lea post de învățător¹⁹⁶. În perioada interbelică au activat treptat mai mulți învățători: Constantin Luca, Ioan Dimitriu, Dumitrescu Ștefana, Ion Ionescu, Vasile Aftene, Constantin Bostan, Eliza Vicol, Ion Frunză, Ștefania Miron, Chelaru Ilinca, Ilinca Ghenghea, Marin Popa¹⁹⁷.

În perioada celui de-Al Doilea Război Mondial, școala din Tupilați s-a confruntat cu mari dificultăți, mulți învățători fiind mobilizați, iar învățătorii suplinitori vor face cu greu față. Cu toate acestea, chiar și pe timp de război, învățătorii își făceau datoria, suplinitorii vor menține o frecvență bună la cursuri¹⁹⁸.

După anul 1945 s-au reînființat cursurile pentru alfabetizarea adulților, fiind înscriși un număr de 30 de săteni¹⁹⁹. După ieșirea la pensie a învățătorului Mihai Cosma în anul 1955, au funcționat cu bune rezultate învățătorii Dănăilă Gheorghe și Crăciun Enache, ultimul din Vutcani, un învățător riguros, respectat și mult apreciat. Mai târziu, în anul 1950, școala din Tupilați s-a transformat în școală primară cu 4 clase, numărul copiilor s-a redus, se învăța în clase simultane, clasa întâia cu clasa a treia și clasa a doua cu a patra. Cei care doreau să urmeze școala gimnazială erau nevoiți să meargă în alte localități, aceștia stăteau în gazde la localnici ori făceau naveta zilnic. Așa au mers la școlile din Băsești (Viișoara), Vutcani și din alte localități, mulți copii din Tupilați: Simion Marin, Toader Ciobotaru, Costică Ciobotaru, Petru David, Nedelcu Teodora, Nedelcu Sofia, ș.a. Școlile au fost alese în funcție de anumite criterii (rude în localitățile respective, distante etc.).

¹⁹⁶ Aceste statistici sunt realizate de mine pe baza documentelor sociale strânse din sat și analizate. Am consultat carnete de note, diplome, livrete militare și cărți de muncă care conțineau și informații despre studii.

¹⁹⁷ Ioan Iacomi, *Scurt istoric al învățământului din comuna Găgești*, 2013, p. 21.

¹⁹⁸ *Ibidem*, p. 24.

¹⁹⁹ *Ibidem*.

II.12.4. ȘCOALA GENERALĂ DE 7 ȘI 8 CLASE

În anul 1960, s-a dispus înființarea școlii generale de 7 clase. Clasa a V-a a funcționat atât cu elevii care terminaseră cele 4 clase elementare în anul 1960 cât și cu cei care au dorit să urmeze școala gimnazială dar care terminaseră cu doi trei ani înainte. S-a format o clasă cu un număr de 24 elevi din care 16 au terminat cele 7 clase gimnaziale. Prima promoție cu 7 clase a absolvit în anul 1963.

Elevi clasa a V-a, 1960, prima promoție

Dintr-o situație din anul 1960, luată după registrele de inspecție ale școlii din Tupilați, rezultă că erau înscriși pe total școală, un număr de 73 elevi. Pe clase erau repartizați astfel: I-19, II -21, III-16, IV-17²⁰⁰.

Acest criteriu al numărului de elevi existenți în anul 1960, a stat la baza deciziei de înființare a școlii gimnaziale în sat. Cei înscriși în anul 1957, erau în anul 1960 în clasa a IV, ajunseseră, din păcate,

²⁰⁰ *Ibidem*, p. 60.

numai 14 elevi din 23. Aceștia, au continuat școala gimnazială în anul 1961, însă de 8 ani, fiind prima promoție cu 8 clase gimnaziale care a absolvit în anul 1965. Reușind să reconstitui numele celor 23 de elevi înscriși în anul 1957, în clasa I-a, îi voi reda în continuare: David Profira, Ciacâru Stela, Ciobanu Gicuța, Ciobotaru Safta, Dima Ecaterina, Buiuc Vasile, Mihal Ion, Ciobotaru Valeriu, David Mihai, David Ionică, Răbușanu Maria, Ciobanu Ion, Ceru Axinia, Popa Eugen, Nedelcu Vasile, Birda Vasile, Ciobotaru Lică, Vechiu Maria, Chicu Ion, Chicu Ion (Bujavercă), Diaconu Mitrea, Stoienciu Vasile, Popa Dumitru (Mitrea).

Clasa a VI-a, 1962, dirigintă Nedelcu Georgeta

Iată și prima promoție cu 8 clase gimnaziale: Ciacâru Stela, Ciobanu Gicuța, Pancu Maria, Ciobotaru Safta, Dima Ecaterina, Buiuc Vasile, Ciobotaru Valeriu, David Mihai, David Ionică, Popa Eugen, Nedelcu Vasile, Ciobotaru Lică, Chicu Ion, Stoienciu Vasile, Colea Mihai. Totodată, au mai absolvit și 4 elevi din satul Poșta Elan și un elev din satul Popeni. Din Poșta Elan: Nelsa Georgeta Cornelia, Răbușanu Mitrița, Onea Ilie, Nuță Ionel, iar din satul Popeni Luca Gheorghe.

Deși condițiile de învățare au fost vitrege, lipsa profesorilor calificați și a unui local de școală adecvat, primii absolvenți cu 8 clase au performat în marea lor majoritate, urmând licee și școli profesionale. La început, în 1961, neexistând un local de școală suficient de încăpător care să asigure condiții de învățare pentru clasele nou înființate, elevii claselor a V-a și a VI-a au învățat în casa învățătorului Cosma Mihai, cel care a pus la dispoziția conducerii școlii două camere, în schimbul reîncadrării sale în învățământ. Școala generală de 8 clase, a funcționat până în anul 1984, când, din cauza scăderii cifrei de școlarizare, fiind un număr de elevi insuficient pentru a funcționa, toate clasele au fost mutate la școala de centru Găgești, situație care se menține și astăzi.

Toți profesorii, la înființarea ciclului gimnazial, au fost suplinitori. unii dintre ei străduindu-se să se ridice cu brio la înălțimea așteptărilor. Abia la 15 septembrie 1966 a fost repartizat un cadru didactic calificat, în persoana d-nei profesor Marin Ruxandra. Printre primii profesori suplinitori care au predat la școala generală din Tupilați, i-aș aminti pe: David Petru, Marin Ruxandra, Ciobotaru Costică, Luca Mariana, Nedelcu Georgeta, Pintilie Vasile, Ionașcu (Pintilie) Didina, Munteanu Neculai, Tuțulescu Ioan, Nedelcu Sofia. Chiar de la început, din 1961, au învățat și elevi din satul Poșta Elan, aparținând de comuna Vutcani, și din satul Popeni din comuna Găgești.

În aceeași perioadă, după anul 1970, la școala primară din Tupilați au activat și unele învățătoare calificate, care au avut o contribuție deosebită la îmbunătățirea situației școlare a elevilor. Aici putem menționa pe: Ciobotaru Maria, Vicol Titina, Mocanu Sanda, și Căuia Maria (căs. Popa), toate s-au remarcat printr-o pregătire de specialitate deosebită și metodică predării. Începând cu anul 1973 au fost repartizați la școala din Tupilați mai mulți profesori calificați: la matematică, istorie, geografie, limba română și biologie, observându-se o ameliorare și totodată o îmbunătățire a situației la învățatură a elevilor, aspect constatat la inspecțiile școlare și la nivelul cunoștințelor elevilor. În acea perioadă, elevul Ciacăru Aurel a obținut mențiune la olimpiada de matematică, faza județeană din anul 1976.

Elevi din Școala Tupilați, 1982

II.12.5. ȘCOALA NOUĂ

În anul 2001, la 15 septembrie, s-a dat în folosință un local nou de școală, acesta având centrală termică și apă curentă, existând condiții propice desfășurării învățământului primar. Din păcate, localul școlii vechi, construit în timpul mandatului ministrului Spiru Haret, care ar fi putut fi astăzi monument istoric și simbolul localității, a fost demolat în anul 2004.

Făcând o corelație între numărul elevilor înscriși în clasa I-a în anul 1905 și numărul absolvenților la terminarea ciclului primar de 5 clase din 1910, cu cea a numărului elevilor înscriși în anul 1957 și absolvenți ai ciclului primar de 4 clase din anul 1961, adică după 52 de ani, constatăm următoarele: numărul elevilor înscriși și absolvenți în cele două perioade analizate este sensibil constant (25 la 23), însă cu cât ne îndepărtăm de aceste două perioade analizate și facem o comparație cu perioada mai recentă, 1985-2023, numărul acestora scade simțitor de la an la an. În anul 2019 sunt doar 6 elevi înscriși în clasa I-a, iar absolvenți în 2023, 4 elevi, însă în 2023 sunt doar 2 elevi înscriși în clasa I-a: Mihal Eduard și Stoenciu Miruna. De aici tragem

următoarea concluzie: o scădere foarte mare a numărului de elevi, ceea ce demonstrează faptul că populația satului a scăzut simțitor, iar numărul de nașteri per familie s-a redus mai mult de jumătate, ceea ce ne duce la concluzia că satul ar putea dispărea în următorii 70-80 de ani.

Școala Nouă din satul Tupilați, construită în 2001

Astăzi, funcționează la școala Tupilați numai ciclul primar, clasele I-IV, cu un număr total de 16 elevi, din care: cl. I-a 2 elevi, cl. II-a 5 elevi, cl. III-a 2 elevi, cl. IV-a 7 elevi. Personalul școlar este format din

Elevi din clasele I-V, Școala Tupilați, 2023

învățătorii: Mihal Cosmina și Borș Mihaela, un preot, Macovei Vlad, și un îngrijitor, Popa Nina. Clasele V-VIII funcționează în cadrul Școlii generale de centru, Găgești, copiii fiind transportați zilnic cu microbuzul școlar. Pe clase sunt înscriși astăzi un număr de 13 elevi, iar pe clase sunt:

Cls. V-a=4

Cls. VII-a=4

Cls. VI-a=1

Cls. VIII-a=4

II.12.6. DECLINUL ȘCOLII

Se remarcă faptul că școala din Tupilați este la nivelul cel mai scăzut de la înființarea sa. Declinul acesteia a fost influențat de mai mulți factori: scăderea demografică accentuată din ultimii ani, migrarea populației tinere către oraș și lipsa unei perspective reale în sat. După cum s-a observat din prezentarea evoluției învățământului din Tupilați, numărul elevilor a scăzut începând cu anul 1984. A existat în anii din urmă un efort susținut al cadrelor didactice pentru a duce mai departe tradițiile înaintașilor noștri. Cu tot efortul depus, s-a constatat un nivel redus al copiilor care au acces la școli superioare. Școala este spațiul cu cel mai mare impact asupra dezvoltării copilului. Fără carte, n-ai viitor, erau spusele tatălui meu. Și avea dreptate, deoarece copiii din mediul rural, pentru a scăpa de lipsuri și de viața grea, trebuie să învețe carte. În perioada copilăriei mele ne pregăteam serios ca să reușim la licee, școli tehnice ori profesionale, iar apoi, de cele mai multe ori, ne îndreptam grăbiți, cu un dosar subțioară, spre prima gară, pentru a lua trenul visurilor noastre. Altă cale nu exista.

II.12.7. EVIDENȚIERI ȘCOLARE

În anii 70-80, fiind și un număr mare de elevi, existau multe cursuri și întreceri școlare. Aș da numai un simplu exemplu, cel din anul 1979, unde, așa cum menționează, ziarul **Cronica**, din anul 1979, la cea de-a patra ediție a concursului de creație, prilejuite de Anul internațional al copilului, elevii din Școala generală Tupilați, Cercul de

arte plastice „**Elanul**”, au câștigat premiul I (prof. Ciobotaru Valeriu, colaborator, Marin Pancu), scoțând în evidență faptul că și la școala din Tupilați sunt copii talentați, iar prin efortul educatorilor, aceștia își pot manifesta virtuozitatea. Și astăzi sunt copii foarte buni în școala din Tupilați, însă numărul celor care obțin premii școlare este relativ mic, având în vedere și numărul total de elevi, care este de la an la an mai mic.

II.12.8. GRĂDINIȚA DE COPII

Educația preșcolară din Tupilați i-a fințat abia în anul 1959, prima grădiniță de copii din sat a fost organizată de G.A.C. Tupilați în casa particulară a locuitorului, Chicu Ion (Bujavercă), unde copiii primeau oarece educație însă serveau și o masă îndestulătoare prin grija GAC-ului și a bucătăresei, Marin Frosa. Dintre primele educatoare și ajutoare de educatoare, necalificate însă, care au funcționat în acei ani, aș menționa pe: Ciobotaru Florica, Manole Maria, Marin Maria, Nedelcu Teodora. Mult mai târziu, grădinița de copii a fost organizată de stat (1970), însă fără a avea un local propriu, funcționând cu educatoare calificate (Hardon Vera). Astăzi, grădinița de copii funcționează în cadrul școlii, însă, din păcate, numărul copiilor este foarte mic.

II.13. ISTORICUL CULTURII

II.13.1. CULTURA CA FACTOR DE MASĂ

Ca factor de dezvoltare durabilă, cultura scoate în evidență importanța identității și a specificului unei zone dintr-o regiune sau țară. Patrimoniul cultural al satului românesc, reprezentat de valori și bunuri culturale, de obiceiuri, tradiții, îndeletniciri, eresuri sau simboluri, este esențial pentru identitatea culturală a unei comunități. Protejarea moștenirii culturale este extrem de importantă astăzi, ea reprezintă un element de bază în dezvoltarea durabilă a satelor și un mijloc de creștere a potențialului turistic al zonei.

Viața la țară, cu tot ce implică această experiență unică din mediul rural, s-a bucurat întotdeauna de sprijinul autorităților locale și a unor iubitori de tradiții, înființând asociații, formații și ansambluri artistice, antrenând câți mai mulți tineri, flăcăi și fete, iar școala era cea care avea chiar obligația să organizeze evenimente culturale. Istoric vorbind, pe parcursul anului școlar 1907-1908, s-au înființat la nivelul instituțiilor de învățământ din comuna Vutcani o pleiadă de șezători culturale. Așa s-a întâmplat și în satul Tupilați²⁰¹. Învățătorul C-tin Neștianu, împreună cu preotul paroh al satului, Ghe. Chitic, au participat la numeroase astfel de evenimente culturale în sat, atât ca invitați, dar și în postura de organizatori. Încă din anul 1902, prin adresa nr. 10.825 din 2 februarie, publicată în M.O nr. 262/1902, se reglementa modul de desfășurare a seratelor publice ale cercurilor culturale, activitate care se baza pe obligativitatea cadrelor didactice de „a prezenta serbări școlare în fața unui public matur și de a ține conferințe pe teme de educație maturilor”. Funcționa din acea perioadă

²⁰¹ Vezi, de exemplu, articolul „Activitatea extrașcolară a corpului didactic din județul Fălciu”, în *Buletinul activității sociale a preoților și învățătorilor* supliment atașat revistei *Albina*, anul I, nr. 35, 1 martie 1909, p. 632.

un cerc cultural la Vutcani, al cărui președinte era Ghe. Bostan, și care organiza și la nivelul satelor componente ale comunei acțiuni culturale. În 25 ianuarie 1910, învățătorul C.S. Neșțian, în ședința care are loc la școala Tupilați, vorbește despre „Obârșia neamului nostru”. În cadrul activităților culturale, se organizau săptămânal câte 12 ore de școală pentru cei care erau neștiutori de carte. Învățătorii erau obligați să țină aceste cursuri săptămânal. Mai jos vom reda o schiță cu planul de lecție ținută la ședința cercului cultural „Vutcani”, în satul Tupilați cu una din grupe, denumită „Divizia I”. Subiectul lecției a fost: **cuvântul normal tren**.

„Examinarea lecțiunii precedente prin puține cuvinte, să face situația obiectului, se arată tabloul, se anunță că vom învăța cuvântul normal tren, să formează o propozițiune având un tren; din care să scoate cuvântul normal, să insiste asupra sunetului necunoscut, să pronunțe, să scrie individual, să compune cuvântul normal, să citește în carte. Să face cu cuvintele normale învățate, să citesc și să scriu și alte cuvinte (...)”.²⁰²

Folosindu-ne de Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1938, întocmit pe baza chestionarelor completate de preoții parohiei din acea vreme, aflăm că în Parohia Tupilați, care cuprindea și satele Mălăești și Poșta Elan, funcționa Căminul Cultural, cu numele de „Constantin și Aglaia Corbu”. Căminul era înființat încă din 1935. Din nefericire, nu am găsit mai multe date despre activitățile acestei instituții culturale.

La nivelul comunei Găgești, la data de 27 august 1933, s-a înființat în satul Peicani Societatea Culturală „Virgil Caraivan”, fiind alcătuită din preoți, învățători, studenți și săteni, sub patronajul scriitorului Virgil Caraivan. La festivitatea de inaugurare, preotul Anton Pârciu, unul dintre inițiatorii societății, după rugăciunea de început, susținută și de corul bisericii, rostește câteva cuvinte de îndemn și aplaudă călduros inițiativa. După el, Virgil Caraivan a luat apoi cuvântul, mulțumindu-le intelectualilor și sătenilor din Peicani pentru cinstea ce i s-a făcut, deoarece numele său fusese dat societății. După

²⁰² Ion Diaconu, *Monografia comunei Vutcani*, Vaslui, 2004, p. 217.

ce dă câteva explicații istorice despre satul Peicani și Valea Elanului, Caraivan va explica oamenilor prezenți rolul acestei societăți culturale, îndemnând tineretul să-și clădească un local propriu, absolut necesar flăcăilor din sat. Acesta donează societății 50 de cărți și suma de 500 lei. Urmează la cuvânt V. Goanță, învățător și președintele societății, care în câteva rânduri alese și-a arătat bucuria sa. Dă citire apoi listei cu membrii onorifici ai societății, enumerându-i pe cucernicul preot protopop Ștefan Cekati din jud. Tighina și pe Președintele secției Ligii Culturale din Chirsova, Tighina. Donează și el suma de 500 lei societății pe care o conduce. Urmează apoi o frumoasă serbare populară, unde s-au cântat diferite cântece, de către copiii școlii din Peicani. S-au evidențiat tinerii: Gh. Goanță, D. Marin, Aristotel Popa și T. Uja, cu diferite exerciții și cu bancuri: V. Nistor, Ion Popa și d-ra P. Petcu. În partea a doua s-a reprezentat piesa: „Sânge nevinovat” de C. Popian, la care au luat parte următoarele d-re: Tița Giurgea, Agripina Dumitriu și Pachița Petcu, precum și tinerii învățători și studenți: V. Goanță, Gh. Goanță, D. Marin, V. Nistor, Gh. Surdu, I. Popa, I. Moldoveanu, A. Popa și Th. Uja. Seara a urmat obișnuita petrecere cu dans a tineretului²⁰³.

Tot în acea perioadă, la 19 septembrie 1939, se înființase și în satul Găgești un cămin cultural cu numele doctorului Cerchez, proprietarul unei moșii la nord de Popeni de Elan. Principalele activități ale acestui cămin se desfășurau în localul școlii, deoarece nu exista o altă locație mai bună²⁰⁴.

Revenind la zilele noastre, învățătorul Marin Rotaru a înființat la Giurcani. în anul 1998, revista de cultură, „Elanul” și, în anul 2003, Asociația Culturală „Academia Rurală”. Prin activitatea desfășurată, Marin Rotaru a sensibilizat autoritățile locale pentru promovarea culturii tradiționale, a istoriei locale și protejarea siturilor arheologice, dovedind încă odată „că veșnicia s-a născut la sat”, cum spunea și poetul Lucian Blaga. Marin Rotaru a sprijinit și munca de cercetare

²⁰³ *Documente răzășești, Revista regională de acte vechi, mărturii tradiționale și relicve istorice 1932-1934, Bârlad, 2015, pp. 147-148.*

²⁰⁴ Ion Arteni, *Monografia satului Găgești*, 1944.

arheologică a zonei, fiind în permanență interesat de rezultatele obținute și de publicarea lor în revista de cultură intitulată *Elanul* (fondată în anul 1998), revistă cu orientare istorico-geografică, editată împreună cu profesorul Gheorghe Gherghe.

Academia Rurala de la Giurcani

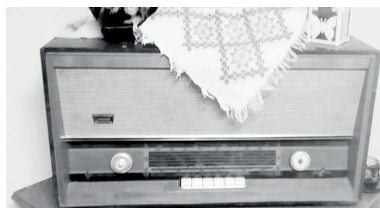

Imagine de la întrunirile Academiei Rurale „Elanul”

Revista se înscrie în peisajul publicațiilor vasluiene ca o revistă de referință, ce a apărut neîntrerupt într-o perioadă de criză de carte, de lectură și nu numai, „într-o lume agitată, stresantă”. În coloanele revistei, de-a lungul timpului, au publicat străluciți dascăli sau cercetători de pe meleagurile vasluiene, sădind în inimile tinerilor dragoste de muncă, cultură, adevăr și frumos. Aceștia s-au aplecat asupra unor aspecte inedite din spațiul arheologic, etnografic, spiritual și cultural vasluian. Menționez, câțiva dintre ei: Dan Ravaru, Cristian Onel, Gheorghe Gherghe, Marin Rotaru, Teodor Hardon, Laurențiu Chiriac, Ion N. Oprea, Simion Bogdănescu etc. Bogatele tradiții ale Depresiunii Elanul se încadrează armonios în istoria județului Vaslui,

fiind o mare onoare pentru întreaga comuna Găgești, căci demonstrează faptul că și aceasta a dat lumii mari personalități culturale și artistice. Aprecierile deosebit de pozitive la adresa membrilor fondatori în nr. 100 al revistei *Elanul* sunt edificatoare în acest sens, iar Marin Rotaru poate fi considerat, fără teama de a greși, un ambasador cultural al comunei Găgești.

Cu privire la accesul cetățenilor la informații până în anul 1944, acesta era foarte limitat, existând doar un singur aparat de radio în toată comuna, la morarul satului, Chius Ion, la Găgești și câteva abonamente la ziare. Informațiile se procurau și de la oamenii care ieșeau mai des din comună, cum erau preotul, jandarmul rural sau de la comercianți. La Tupilați, primul aparat de radio a fost la învățătorul Mihail Cosma, în anul 1944, iar primul televizor în anul 1960, tot la acesta.

Aparat de radio vechi din Tupilați, 1962

II.13.2. CĂMINUL CULTURAL

Satul Tupilați nu a avut în trecut o construcție cu destinația de cămin cultural. Toate activitățile cultural-artistice se desfășurau în cadrul școlii din sat sau în curtea școlii. Chiar și filmele aduse de caravanele mobile care veneau pe timpuri în sat, erau proiectate pe peretele dinspre partea estică a școlii. În anii 60, săptămânal veneau caravane cu instalații de proiectare a filmelor, majoritatea erau filme despre al Doilea Război Mondial. Distribuitorul filmelor era Oficiul teritorial de difuzare a filmelor, Bârlad, ce aparținea de Întreprinderea cinematografică a regiunii Iași. La nivelul comunei Găgești, operator de film era Duhan Gheorghe (Gâgă).

Tot în anii 60, au fost înființate în sat mai multe echipe artistice de dansuri, scenete de teatru și cântece populare, susținute într-o sală de clasă a școlii. Ansamblurile artistice erau formate din elevi și profesori,

desfășurându-se activități culturale atât la nivelul școlii din Tupilați cât și prin participarea la competiții între școlile componente ale comunei Găgești și nu numai. Aș menționa aici efortul depus de profesoara Luca Maria pentru înființarea acestor ansambluri.

Fotografie din Tupilați, membre ale echipei de dansuri (Prof. Luca Maria, împreună cu Maria Manole și Florica Ciobotaru), 1964

Din presa vremii consemnăm unele aspecte ale echipelor artistice ce au funcționat în cadrul comunei Găgești: „Echipa artistică a grupei sindicale învățământ din comuna Găgești, raionul Bârlad, desfășoară o bogată activitate. În decursul lunii mai, de exemplu, a prezentat 3 spectacole compuse din coruri și dansuri și piesa „Paznicul stelelor”, de Tiberiu Vornic, în satele Peicani, Tupilați, Giurcani, programe la care au participat peste 1800 spectatori. S-au evidențiat în mod deosebit prin felul cum au interpretat rolurile, învățătorii: Maria Toma, Ștefan Bahrim și profesorii Georgeta Patrău și I. Chielu”.²⁰⁵ Din păcate, aceste

²⁰⁵ *Flacăra Iașului*, nr. 4323 din 28 iulie 1960.

activități și competiții nu se mai organizează de multă vreme, numărul elevilor și al tinerilor fiind scăzut. În anul 2017 s-a dat în folosință la Tupilați, o **Sală de festivități** unde se desfășoară diferite evenimente de familie și adunări publice.

Sala de festivități Tupilați, 2017

Patrimoniul cultural este ceea ce ne-au lăsat strămoșii noștri. Au creat, au păstrat și l-au transmis urmașilor, iar noi avem obligația de a-l menține și a-l da mai departe celor ce vor urma după noi. Iată de ce este foarte important ca mărturiile ce ne leagă de trecut să fie protejate și conservate pentru a fi predate generațiilor viitoare. Este aproape inexplicabil cum o școală veche de la începutul sec. XX, din timpul ministeriatului Spiru Haret, un simbol al satului Tupilați, cheia identității noastre, unde au învățat zeci de generații de copii, să fie demolată pentru a se obține niște piatră necesară pentru construcția unei alte clădiri. Din acest punct de vedere, chiar și biserica Sfântul Dumitru este într-o situație destul de fragilă, chiar amenințată cu distrugerea, din diverse motive. Datorită trecutului său istoric, deosebit de valoros,

dispariția ei ar fi a doua mare pierdere din patrimoniul cultural al satului Tupilați, iar pentru tupilățeni și nu numai, ar fi pierderea identității. De aceea, biserica Sfântul Dumitru, împreună cu podoabele ei, chiar și curtea acesteia, acolo unde se găsește cimitirul eroilor și acel cimitir de început al satului, cu pietre funerare, deosebit de valoroase pentru istoria satului, trebuie să intre urgent într-un proces de reabilitare și conservare.

II.14. BIBLIOTECA

Satul Tupilați nu a avut o bibliotecă în adevăratul sens al cuvântului. După înființarea școlii generale de 8 clase, a fost organizată și o bibliotecă școlară cu un fond de carte mic la început (200-300 de exemplare), numărul acestora crescând an de an, ajungând în anul 1967, atunci când gestiunea bibliotecii a fost preluată de prof. Nedelcu Sofia²⁰⁶, la un fond de carte de peste 2500 de volume. Treptat, după anul 1980, activitatea bibliotecii s-a diminuat, dispărând fondul de carte, o parte fiind mutat la centrul de comună. În momentul de față inventarul bibliotecii școlare fiind unul foarte mic. Răsfoind o copie a inventarului fondului de carte din anul 1969, aflat în arhiva familiei Nedelcu, acesta conținea un număr de peste 3500 de exemplare, conținând cărți de diverși autori, atât din literatura națională cât și universală, pentru copii și pentru adulți.

²⁰⁶ Pe atunci profesor suplinitor pentru limbile română și rusă.

II.15. SĂNĂTATEA UMANĂ

Puține sunt informațiile privitoare la situația sanitară din satele comunei Găgești sau Vutcani, o parte din informații primindu-le de la bătrânii satului, deși sunt cam incerte. În trecut, la sate, igiena și sănătatea nu reprezentau o problemă serioasă pentru populație, ea se realiza destul de precar, neexistând specialiști care să ajute la ridicarea nivelului condițiilor sanitare și nici o dorință prea mare din partea sătenilor. Existența unui spital la Mălăești, cam la 8 km distanță de sat, înființat pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, a rezolvat unele probleme de sănătate și în satul Tupilați. Spitalul, înființat după moartea boierului Constantin Corbu, a funcționat la început sub îndrumarea medicului Grigore T. Popa, cel care a fost susținut la studii, la Viena, de către boier, și care ulterior a devenit mare profesor universitar la Iași. Medicii și spitalul din relativa apropiere a satului Tupilați au crescut oarecum nivelul sanitar al zonei, însă epidemiile nu au încetat să apară.

În perioada Primului Război Mondial în Moldova a apărut tifosul exantematic. Această boală s-a manifestat și în Tupilați, fiind internați în spitalul Mălăești toți cei suspecți ori bolnavi, spitalul fiind transformat atunci în spital de carantină din cauza acestei epidemii. Acolo și-a găsit sfârșitul în anul 1916 și bunica mea dinspre tată, Maria Nedelcu, care împreună cu o fiică, de numai 1,5 anișori, a fost trimisă în sat, la câteva zile de la internare, în coșciuge sigilate. Astăzi spitalul funcționează ca un centru de reabilitare și recuperare neuropsihică, cu un număr de 52 de paturi. Bolile care evoluau cel mai frecvente la copii erau: bronșita, bronhopneumoniile, pneumoniile, pojarul și scarlatina. În anul 1930, la nivelul Spitalului Mălăești, erau internați un număr de 18 copii din satele comunei Găgești, cu diferite boli specifice acestora²⁰⁷. Informațiile culese din sat au indicat, imediat după Primul

²⁰⁷ D.J.A.N. – Vaslui, fond Primăria comunei Găgești, dosar nr. 24, f. 60.

Război Mondial, existența unei epidemii de scarlatină, manifestată în principal la copii și adolescenți.

Până în anul 1950, satele aparținând de comuna Vutcani, printre care și satul Tupilați, erau arondate la circumscripția sanitară din această comună, fiind deservita de un medic și de singura moașă calificată. Medicul care deservea această circumscripție nu reușea nici măcar odată pe lună să viziteze toate satele. Lipsa medicamentelor a influențat în mare măsură rata de decese, aceasta fiind destul de ridicată la nivelul comunei. De asemenea, mortalitatea infantilă înregistra un procent destul de ridicat în toate satele aparținând comunei Vutcani. Însă cele mai frecvente boli în lumea satului nostru erau: tuberculoza, malaria și pelagra (roșeață), aceasta din urma apărând din cauza consumului excesiv de mămăligă, aliment specific zonei moldovenești, precum și lipsa alimentelor de bază. La nivelul satului Tupilați, în perioada de dinainte de 1944, aproape n-a existat familie să nu fi avut unul sau chiar doi copii până într-un an care să nu fi murit.

În anul 1950, prin înființarea raionului Murgeni, au apărut și Circumscripțiile sanitare umane, însă la comuna Găgești aceasta a luat ființă în anul 1960, până atunci activitatea fiind coordonată de cea de la Murgeni. În cadrul comunei Găgești au funcționat două puncte sanitare, unul la Peicani și o casă de nașteri la Giurcani. Aceste puncte erau deservite de către oficiantele sanitare: Cioată Elena, Goanță Valentina, Stenoiu Rada și moașa Crăciun Ioana, la Casa de nașteri Giurcani. Deservirea dispensarului uman de către un medic a fost posibilă începând cu anul 1960, după construirea unui local al dispensarului, primul medic fiind dr. Ghidale Elena, iar casa de nașteri de la Giurcani s-a mutat tot la Găgești, în clădirea nouă. Ca medic uman au funcționat în anii 80 dr. Suciu Ioan, dr. Mărgineanu Gheorghe, dr. Foca Aurel, iar ca soră medicală Profir Virginia și Zugravu Ioan ca oficiant sanitar. Din Tupilați, a fost încadrat ca oficiant sanitar și apoi ca muncitor sanitar, Râclea Constantin care începând cu anul 1958, fiind locuitor al satului, a sprijinit activitatea sanitară din sat. Școlarizat în timpul stagiului militar ca „sanitar”, avea minimul de cunoștințe pentru efectuarea unor acțiuni cum ar fi: de dezinfecție și

dezinsecție, anumite tratamente recomandate de medic, fiind de multe ori util locuitorilor satului.

Transportul bolnavilor la spitalul Mălăești ori spitalul Murgeni se făcea de cele mai multe ori cu căruța sau cu carul tras de boi. Nu a existat în zonă o stație de salvare. Stația de salvare a raionului Murgeni, care deservea și comuna Găgești, a început să fie funcțională abia în anul 1951. E de remarcat faptul că, după anul 1950, prin acordarea unei asistențe sanitare calificate și dotate corespunzător, mortalitatea infantilă a scăzut simțitor, fiind aproape de zero, iar apariția caselor de nașteri a influențat și scăderea foarte mult a complicațiilor post natale. Tot în acei ani, la nivelul comunei Găgești s-a acordat o atenție deosebită acțiunii de educație sanitară a populației, folosindu-se diferite mijloace de informare: convorbiri cu cetățenii, conferințe pe teme medicale, diferite pliante etc., influențând în mare măsură îmbunătățirea indicatorilor din sănătate. A existat și încă există și astăzi o fluctuație mare a medicilor de familie, aceasta influențând în mare măsură și calitatea actului medical, nefiind continuitate și o analiză aprofundată a cauzelor care determină diverse îmbolnăviri, în special la copii. Astăzi, asistența medicală este asigurată prin medicul de familie, care din păcate la nivelul comunei Găgești lipsește, iar locuitorii satului Tupilați apelează la medici de familie din alte localități. La nivelul comunei Găgești se află astăzi, în construcție, un local pentru un centru medical de permanență.

Centru medical, în construcție,
comuna Găgești

II.16. SĂNĂTATEA ANIMALELOR

Din cele mai vechi timpuri, omul nu făcea distincție între suferințele lui trupești și cele ale animalelor, cu care a conviețuit de multe ori sub același acoperământ, folosind pentru lecuire mijloace comune. Una dintre ocupațiile de bază a locuitorilor din satul Tupilați era creșterea animalelor în scop economic. Plecând de la animale de muncă (caii și boii), animale pentru producția de carne, lapte, a păsărilor pentru producția de carne și ouă și a celor de pază (câni), o preocupare constantă a sătenilor a fost menținerea stării de sănătate a animalelor de la care obțineau produse ori le foloseau la muncile agricole. Din totdeauna în sat au existat acei vraci care, prin diferite procedee vindecătoare, sprijinite de o îndelungată experiență, au reușit să îmbunătățească starea de sănătate a animalelor. Îmbolnăvirea unui animal, în special din cele folosite la muncile agricole, boii de muncă și caii, dar chiar și a vacilor de lapte, era o adevărată tragedie pentru multe familii din sat, de multe ori aceștia dădeau o importanță mult mai mare acestora decât propriilor persoane sau copiilor lor. Și astăzi în sat se vorbește de anumite boli la cai cum ar fi: răpciugă, aprindere, limbrici, sagnă, de cel rău, încuiet, furbură, etc. La vaci oi și porci, se vorbește de boli ca: gălbeaza, buba neagră sau dalac, pestă, brâncă și multe alte boli comune, care necesită prezența unui cadru medical veterinar. Cu toate acestea, se mai apelează încă la acei „vraci”. Deși știința a evoluat, se folosesc și astăzi procedee tămăduitoare, ca: zeamă de varză, uleiul ars, inclusiv cel mineral, oțetul cu sare, seul și untura, lăsarea sângelui, diferite plante de câmp cum ar fi: aliorul, mușetelul, salvia, etc. Activitatea de prevenire și combatere a unor boli infecto-contagioase, cum ar fi febra aftoasă, pesta porcină, rujetul, pseudopesta aviară, antrax, boli care au evoluat după al doilea război mondial sub formă de epizootii, făcând ravagii în efectivele de animale, au început să-i preocupe în mod serios, atât pe cetățeni cât și pe autorități, încă din

anii 50. Astfel, în anii 1958-1963 a evoluat și în satul Tupilați febra aftoasă, producând pagube economice serioase în rândul bovinelor, prin măsurile impuse de autorități. Ca un exemplu, în anul 1960 s-a întârziat foarte mult aratul pământului ca urmare a febrei aftoase, mulți săteni chiar n-au mai arat deloc. De asemenea, periodic prin anii 60, evolua pesta porcină și pseudopesta aviară, boli contagioase de mare difuzibilitate, determinând apariția unui număr mare de mortalități la porci și păsări. În acea perioadă au fost înființate Circumscripțiile sanitare veterinare comunale, activitatea acestora fiind coordonată de un medic veterinar. În comuna Găgești nu era o astfel de circumscripție, fiind arondată Circumscripției sanitare veterinare de la Șuletea. Abia în anul 1969 s-a înființat o astfel de circumscripție și la Găgești, prin mutarea celei de la fosta comună Schineni, a fost transferat atunci, atât inventarul circumscripției cât și medicul veterinar Bonyai Botond, care a funcționat până în anul 1974. În acea perioadă, s-a construit un local nou de dispensar veterinar, inclusiv locuință pentru medicul veterinar. Apariția vaccinurilor pentru prevenirea bolilor menționate mai sus, efectuarea acestora sistematic, supravegherea în permanență a efectivelor de animale, atât în colectivități cât și în gospodăriile particulare, a determinat ca numărul îmbolnăvirilor produse de aceste boli să scadă simțitor, unele boli, cum ar fi febra aftoasă și pesta porcină clasică, fiind eradicat complet prin măsuri de vaccinare și control periodic. După anul 1990, aceste acțiuni au început să fie neglijate din lipsa personalului și a altor factori, făcând ca unele boli infecto-contagioase să reapară, iar astăzi producând mortalitate ridicată, în special la păsări, așa cum se constată frecvent în satul Tupilați.

II.17. ISTORIA HABITATULUI (VATRA SATULUI)

Caracterul agro-cerealier și de creștere a animalelor a dat nota dominantă a modului de viață al populației antrenate în diverse activități productive. Orice așezare rurală este rezultatul unor factori specifici, atât cei fizici cât și cei social economici, având la bază cele trei componente ale sale: populație, vatra și moșia.

Vedere de ansamblu a satului Tupilați

Vatra satului, partea care concentrează pe un cadru geografic determinat elemente sociale (populație) și edilitare (case, dependințe), toate dispuse în funcție de necesitățile sale, pe care satul le aduce din trecut.

Obârșia satului Tupilați a fost strâns legată de sursele de apă de băut și de cea pentru obținerea hranei, existențiale vieții. Așezat de o parte și alta a pârâului Tupilați, satul are o lungime de aproximativ 1, 5 kilometri și o lățime de aproximativ 500 metri. De jur împrejurul satului, sunt amplasate grădinile, curăturile și viile hibride. Casele

de locuit sunt astăzi case de suprafață, multe dintre ele construite la jumătatea secolului trecut, existând câteva construite chiar la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

Casele de suprafață au fost construite din materialele existente în zonă, folosindu-se lutul (argila) care se amesteca cu paie și se ce obțineau vălătucii. Se mai confecționau și chirpicii, tot din același material însă acesta era pus în forme și uscați. Între vălătuci erau amplasați niște pari, de aceea se numeau cu paiantă, majoritatea sunt astfel construite în sat. În ultima perioadă, odată cu apariția materialelor de ultimă generație, cum ar fi: cărămida arsă, cărămida porotherm, BCA și alte materiale prefabricate din beton, sunt folosite astăzi, aproape fără excepție, fiind abandonate cele tradiționale despre care am vorbit. Acoperișul a fost la început din paie sau coceni legați, apoi din stuf, iar ulterior din tablă și țiglă. Acestea din urmă, apărând pe la începutul secolului XX.

Marea majoritate a caselor erau construite în patru ape, puține erau în două ape. Interioarele și exterioarele erau lipite cu două straturi: un strat cu pământ galben și pleavă și un strat cu pământ galben și balebă de cal. Apoi erau spoite cu var. Majoritatea au avut două camere și o tindă. În tindă (hol) se făcea focul, soba avea plita amplasată aici, iar prelungirea ei în cealaltă cameră de dormit. A doua cameră era pentru oaspeți, dar în general nu avea sobă. Toți membrii familiei dormeau iarna în aceeași cameră. Vara se dormea pe prispa casei ori prin coșar sau prin căsoaie. Stâlpul de susținere al sobei sau grinzile din tindă erau folosite pentru însemnarea unor zile importante ale familiei, acele răboaje care îi atenționau pe gospodari de anumite obligații către stat, biserică, împrumuturi, rândul la stână etc. Ușile casei erau confecționate din scândură iar ferestrele, din rame care aveau fixate materiale ceva mai luminoase cum ar fi bășica porcului sau piele de oaie. De fapt, aceste case erau destul de întunecate, odată cu venirea serii și facerea focului se luminau și camerele. Mai târziu au apărut opaițele și lumânările, iar la începutul secolului XX, au apărut lămpile cu petrol sau gaz(gaz lampant). Lămpile au fost folosite până târziu, chiar până prin anii 80 ai secolului trecut, după apariția și instalarea

în fiecare gospodărie a curentului electric. La case s-au mai adăugat cu timpul alte construcții necesare cum ar fi: chilerul, căsoaia, beciul, bucătăria de vară și alte mici construcții, Chilerul a fost amplasat pe una dintre laturile casei pentru a o proteja de intemperii, având pereții mai jos. Gardurile împrejmuitoare ale curții, erau confecționate din nuiele de salcâm sau de salcie, fie orizontal fie vertical. În general la porți se folosea sistemul vertical de împletitură. Ulterior, aceste materiale au fost înlocuite cu cele din scândură, iar astăzi, materiale de ultima generație. Dintre locuințele sau amenajările sezoniere care au existat încă din timpuri străvechi și sunt și astăzi prezente în arealul satului, amintesc: stâna, coșarul, bordeiul. Cele mai vechi case și care rezistă și astăzi sunt la a treia și a patra generație, multe din ele sunt locuite și au fost refăcute și consolidate în timp. Am constatat acest lucru prin analiza fiecărei gospodării din sat.

Una dintre ele este cea a lui Mihal Gherasim, așa l-am cunoscut în anii 60 și care are și astăzi structura de rezistență intactă. Casa este construită din paiantă cu vălătuci și învelită cu tablă galvanizată. Este o casă tradițională, formată din două camere și având un hol pe mijloc, numit și tindă. Fiecare cameră are o suprafață de aproximativ 14 m.p. (3,8/4), are sobe din pământ și cărămidă arsă, în una din camere, cea de locuit, soba are și plită pentru gătit. Focul s-a făcut multă vreme

Casa Gherasim Mihal (în prezent fiind locuită de fiul său, Sandu Mihal), construită la sfârșitul secolului al XIX-lea

cu resturi vegetale, paie, hlujeni, bețe de floarea soarelui, hălăciugă, crengi de salcâm, etc. Camerele sunt amenajate astfel: una de curat, adică pentru musafiri care este mobilată cu pat, dulap, oglindă și masă, iar cealaltă cameră pentru dormit. Se mai păstrează și astăzi stilul tradițional de amenajare a camerelor, fiind prezente acele leghicere pe pereți. Prispa casei este construită din vălătuci de pământ, consolidată cu drugi din lemn de salcâm.

Pe una din părțile laterale ale casei sunt construite mai multe acareturi necesare gospodăriei: chiler, bucătărie de vară, beci, poiată, grajd de animale, căsoaie, etc. În fața casei există o mică grădiniță pentru flori. Curtea sau ograda este împărțită în trei: spațiul pentru casa de locuit, spațiul pentru grajdul de animale și aria care are depozitul de furaje și alte întrebuințări. În zona ariei există și acum coșarul pentru porumb, construit din nuiele de salcâm. Grajdul de animale este compartimentat pentru speciile care se cresc și astăzi: bovine (vacă cu vișel), oi și porci. De asemenea, lateral, există și un coteț (coștereață) pentru păsări: găini și rațe. A existat dintotdeauna și o suprafață destinată grădinii de zarzavat: fasole păstăi, bob, leuștean, pătrunjel, mărar, morcov, cartofi, păpușoi de copt și multe altele, toate pentru necesitățile imediate ale gospodăriei. Grădina se află în afara perimetrului curții, ducând până la pârâul satului. Tot lateral, există și un cuptor de pâine, în trecut, acesta era folosit săptămânal sau cam o dată la două săptămâni pentru copt pâinea ori alte produse specifice. Cu ocazia diferitelor sărbători se coceau: pâine, colaci, cozonaci, plăcinte. Pentru coacerea turtelor rapide, de obicei din făină de grâu de calitate a doua, specifice zonei, se folosea plita de la sobă, iar mai târziu au apărut acele role de copt, instalate în interiorul sobei de încălzit.

În vremea copilăriei mele, în casele gospodarilor erau războaie

Cuptor de pâine din sat, 2023

de țesut, rudimentare, dar absolut necesare, iar toate femeile țeseau din iarnă până-n primăvară, diferite produse: covoare, leghicere (levicere), cuverturi, țolice, ștergare, sumane, saci, diferite pânzeturi din in, bumbac, etc.

Analizând casa familiei Mihal Gherasim constatăm că gospodăria acestuia este una tradițională, ea este astăzi locuită de fiul său, Sandu Mihal, respectându-se tradiția din sat, aceea de transmitere a casei, din generație în generație băiatului mai mic al familiei. Deci, Mihal Sandu, a mai avut și alți frați și surori, însă el fiind cel mai mic a rămas în casa părintească, iar conform cutumei din moși-strămoși, a avut grijă de părinți până la moarte. Casa, fiind foarte veche, a necesitat un proces de consolidare, chiar în momentul vizitei făcute de mine, era în plin proces de refacere, bineînțeles, prin grija lui Sandu.

II.18. VIAȚA COTIDIANĂ

Satul, chiar de la început, nu a fost numai o aglomerare de case, ci și un cadru de viață al comunității. S-au creat în timp legături puternice între membrii ei, într-o istorie comună, cu sarcini și responsabilități comune pentru plata birurilor și a altor îndatoriri impuse de ocârmuire. Înrudirile ce au fost inevitabile într-un sat, au consolidat legătura dintre indivizi. Pentru tupilățeni, satul lor era cel mai bun, cel mai frumos și cel care le asigura traiul zilnic, ei nepărăsindu-și locul de baștină decât arareori, atunci când mergeau la târgul cel mai apropiat, și asta mult mai târziu odată cu înființarea târgurilor, sau când erau nevoiți să meargă la vreun spital după înființarea acestora.

Viața cotidiană decurgea în general după cum era dictată de calendarul religios și de cel agricol, rareori întrerupte de anumite evenimente deosebite care aveau loc în sat: nunți, botezuri, înmormântări, etc. Viața cotidiană în general gravita în jurul familiei formată din 2-3 generații, iar modul de viață era unul de subzistență, din cauza năvălirilor barbare, a birurilor impuse și apoi a proprietarilor (boierilor) de terenuri. Hrana tupilățenilor era asigurată de rodnicia pământului și de hârnicia oamenilor. Alimentația era puțin diversificată, bazându-se în primul rând pe produsele vegetale, cartofi și fasole cu preponderență, iar mămăliga era nelipsită de pe masa oricărui sătean. Băuturile consumate erau vinul și rachiul, tupilățenii fiind renumiți în zonă pentru vinul și rachiul pe care-l produceau, cele două fiind și produsele valorificate din plin pe la târguri de către ei.

II.18.1. OCUPAȚIA

Din punct de vedere economic, satul Tupilați a fost dintotdeauna o localitate eminentemente agricolă, predominând activitățile legate de cultivarea plantelor, creșterea animalelor și cele ale meșteșugurilor conexe acestora: fierărit, dulgherit, rotărit, etc.

II.18.1.1. Agricultura

Încă din perioada de început, agricultura ca ocupație de bază s-a făcut cu mijloace rudimentare, iar pentru depozitarea grânelor se foloseau coșarele din arie ori gropile săpate sub deal ori sub case, pentru păstrare pentru un timp mai îndelungat. Coșarele, sau hambarele „aeriere”, erau confecționate din nuiiele de salcâm ori salcie, fiind menținute până astăzi.. Vinul se păstra în vase de lut ori din lemn, acele butoaie din stejar ori salcâm de la 10 deca până la 80-100 deca, existente în cea mai mare parte și astăzi. De obicei, în aceste beciuri se păstrau și fructele, în coșuri din nuiiele, iar legumele: cartofi, morcovi, țelină, în coșuri din nuiiele, acoperite cu nisip, pentru a fi păstrate pe toată perioada iernii.

Cerealele boabe se păstrau în saci, confecționați din cânepă murată (dochită) și prelucrată ori din in, saci care erau ținuti tot în gropi sau beciuri amenajate sub deal, ori în adăposturi improvizate. Pentru lucrul pământului au apărut cu timpul unele ustensile din fier sau alamă, cum ar fi: brăzdarele și cuțitele de plug, securile, coasele, cosoarele, etc. Pentru prelucrarea cerealelor și prepararea hranei (obținerea făinei și a mălaiului) au apărut morile și râșnițele manuale, acestea din urmă încă se mai păstrează și astăzi prin gospodăriile sătenilor. Râșnița este confecționată din două pietre circulare puse una peste alta, cea de deasupra se învâрте acționată manual de un sistem improvizat. Boabele se introduc printr-un orificiu făcut în piatra de deasupra iar produsul finit iese printr-un alt orificiu existent în piatra dedesubt

Râșniță de cereale din satul Tupilați, existentă și astăzi în sat, la proprietarul Mihal Ion (Vâj), aproximativ anul 1890

Râșnițele au fost folosite în majoritatea gospodăriilor până prin anii `80, atât pentru obținerea aceluia „păsat”, pentru păsări și porci, cât și pentru obținerea bulgurului pentru colivă ori sarmale.

O mărturie a păstrării cerealelor și produselor, respectiv a mălaiului, o avem dintr-un document în care se specifică că la anul 1688 pe 19 iulie, Pană din Tupilați face știre despre furtul unei gropi de mălai de către țiganul Gheorghe și alții. „Adec(ă) eu Pană din Tupilaț(i) fac știre de cestu zapis al meu pentru un țigan, anume Gheorghie, carele mi-au furat mie o groap(ă) de mălai împreun(ă) cu alții și apoi prinzând-i cu de faț(ă) cu mălaiul și hiind Vas(i)lie Bolat, pârcălabu(l), la Fălciu, i-am dus la dânsu și i-au pus la închisoare. Deci, alții mi-au plătit cu ce-(a)u avut iar Ghiorghie țiganul, neavând cu ce plăți s-au vândut lui Todir de visterie cu ficiorii lui și l-au plătit dumnealui și de la gloaba pârcălăb(e)ască precum are și zapis și mai pe urmă l-au plătit și la mini de toată parte(a) lui cât i s-au vinit dintr-acel furtușag....”²⁰⁸

Aratul pământului, la început, se făcea cu pluguri cu brăzdare din piatră, ulterior au apărut plugurile din lemn cu cormanul din fier, trase de boi sau cai. Din vechime și până pe la a doua jumătate a secolului XX, boii de muncă și caii au fost folosiți la toate muncile din gospodărie. Chiar până prin anii `90 ai secolului trecut, aceștia încă se mai foloseau.

Plugul era format dintr-un brăzdar ce era direcționat și apăsat în jos, pentru a da adâncime arăturii, prin intermediul unor coarne acționate de cei care le manipulau din spatele brăzdarului. Acesta avea și o lamă lată de cuțit, așezată vertical, care străpungea terenul și-l tăia. Plugul este prevăzut cu două roți din fier și cu un mic proțap pentru a putea fi tras de boi. Tot pentru lucratul pământului s-au folosit grapele, acestea nivelau și mărunțeau brazda scoasă de plug, amestecând pământul și înglobând semințele în sol. La început au fost folosite grapele de spini, iar mai târziu cele din fier, numite borune. Și unele și altele mai sunt prezente și astăzi în sat.

²⁰⁸ Costin Clit, *Documente hușene*, vol. IV, doc. 54, p. 67.

Carele de transport produse (porumb, grâu, floarea soarelui), trase de boi, numite și „harabale”, erau prezente în fiecare gospodărie. Căruțele trase de cai, erau mai puțini în sat, din cauza condițiilor grele pe timp de iarnă, caii fiind mai puțin rezistenți în zonă de deal. Boii de muncă, fiind mult mai puternici, erau folosiți pentru transportul cantităților mari de cereale pe drumurile grele, în special în perioada de toamnă-iarnă, pe acele drumuri din pământ, denivelate și cu mult noroi.

Car cu boi, din sat, 1980

La sfârșitul epocii moderne, agricultura satului Tupilați avea o dotare tehnică veche, tradițională, fără unelte performante, era și motivul obținerii unor cantități mici de produse la hectar. Începutul modernizării acesteia având loc abia în perioada colectivizării, atunci când au apărut primele tractoare, batoze, combine, semănători, grape cu disc, etc. Până prin anii '70 ai secolului trecut se secera manual cu secera și se treiera cu caii, iar mai târziu cu batoza.

Nu au existat batoze în sat pentru treieratul grâului. Atunci când au apărut în zonă batozele Lantz, acestea erau aduse de la Vutcani sau de la Giurcani.

Primul tractor în sat a fost un IAR, cu roți zimțate, apărut prin anul 1956, condus de Ciorbagiu Mircea. Au apărut în aceeași perioadă și tractoarele rusești, cu șenile, Kirovurile, primul de pe la noi fiind condus de tractoristul, Mihal Dumitru. Au apărut mai târziu și combinele cu treierat în lan și alte mașini agricole mai performante. Totuși, boii de muncă au fost baza agriculturii în sat multă vreme.

După cum se poate observa, agricultura a fost și a rămas ocupația de bază, cu rol preponderent în economia satului, din cele mai vechi timpuri și până astăzi. Culturile cerealiere importante cultivate în sat, atât înainte cât și după colectivizare, au fost: grâul, porumbul, orzul, ovăzul, meiul și floarea soarelui. Fasolea și dovleci porcești se semănau în culturi intercalate cu porumbul. Alte culturi de importanță mai mică, cum ar fi: inul, cânepa, sfecla furajeră, părângul pentru furaje, și altele, erau cultivate numai în anumiți ani, în funcție de interesele gospodarilor. De asemenea, legumele necesare gospodăriilor se obțineau în grădina din spatele curților sau uneori cultivate în câmp, cu predilecție în

Seceratul manual la Holobăț, anul 1958

Batoza Lantz, folosită în satul Tupilați, 1959

zona numită „luncă”. Grâul se cultiva cam pe 1/4 din întreaga suprafață a gospodarului, folosit pentru fabricarea făinei și respectiv a pâinii. Pâinea o produceau doar cei mai avuți. O mare suprafață era destinată culturii porumbului, cam 1/3, chiar 2/3 din suprafață, porumbul fiind alimentul de baza atât pentru alimentația oamenilor cât și a animalelor. Mămăliga era, și încă mai este și astăzi, alimentul nelipsit de pe masa oricărui gospodar.

Pe la jumătatea secolului XX, urmare a aplicării tehnologiilor de cultură mai avansate, grâul dădea locuitorilor de 24 de ori sămânța, secara de 30 de ori, meiul de 300 de ori, orzul de 60 de ori. O analiză făcută de camera agricolă a județului Fălciu la primăria comunei Vutcani, în anul 1937, arată faptul că agricultura în comună se face rudimentar, impunându-se măsuri de refacere a fertilității solului și folosirea rotației culturilor, acele asolamente de cultură. Cu această ocazie s-a încurajat și îngrășarea solului cu gunoi de grajd pe toate terenurile, iar acesta pentru a avea efectul scontat, trebuia depozitat în platforme pentru fermentare și apoi folosit la îngrășarea pământului. Producțiile medii la hectar în acei ani pentru principalele culturi, porumb și grâu, erau mici, nu depășeau, în anii normali, 800-900 de kg grâu la hectar și 1200-1500 kg, porumb la ha.

După colectivizare, producțiile medii la hectar au început să crească simțitor, odată cu introducerea tehnologiilor noi de cultură, aplicarea amendamentelor, a asolamentelor și prelucrarea solului cu utilaje performante. În primul an după colectivizare, s-au dublat producțiile, atât la grâu cât și la porumb. Astfel la grâu s-a obținut o producție medie la hectar de 1950 kg, iar la porumb o producție medie de 3200 kg la hectar. În anul 1963, a început și cultura tutunului, primul locuitor al satului specializat în cultivarea tutunului, care a devenit și șef de echipă, a fost Vasile Anton. Prin anii 80, s-a renunțat la această cultură foarte migăloasă și grea.

În anii 50 ai secolului trecut au fost înființate secțiile de mecanizare ale agriculturii care funcționau în cadrul Stațiunilor de Mecanizare a Agriculturii și deserveau Gospodăriile Agricole Colective cu tractoare și utilaje agricole necesare lucrărilor agricole. Aceste secții agricole,

absolut necesare asigurării cu utilaje agricole ale G.A.C./C.A.P. au fost desființate prin jaf și furt după anul 1990.

Structura proprietății funciare s-a modificat radical în urma reformelor agrare din 1864, 1921 și 1945. În anul 1949, dintr-o statistică desprinsă din registrul agricol al comunei Vutcani, tupilășenii aveau pământ puțin, rar depășeau 10 ha, consecință și a fărâmițării acestuia în urma împărțirii prin moștenire la mai mulți copii. După reforma agrară din anul 1945 s-a mai echilibrat situația, însă nu s-a obținut mare lucru, întrucât, numai după câțiva ani, acesta a fost trecut în proprietate comună, în urma colectivizării.

Despre modalitățile de practicare a agriculturii în GAC, Tupilați, cotidianul *Flacăra Iașului* ne oferă o perspectivă din 1961, articolul discutând despre procesul de îngrășare a terenurilor.

„Hotărâți de a obține recolte bogate, membrii colectiviști de la gospodărirea colectivă 23 August din satul Tupilați, raionul Murgeni au început să transporte pe miriști gunoiul de grajd. Până acum ei au transportat mai bine de 230 de tone. Colectiviștii printre care Toader Ciacăru, Vasile Nedelcu (Bursulică) și mulți alții lucrează în prezent la împrăștierea gunoiului în urma căruia se execută arăturile de vară”.

Producțiile obținute la hectar, le permiteau colectiviștilor din G.A.C. Tupilați să-și achite datoriile către stat și să le rămână și lor pentru a acoperi cantitatea ce-o aveau de primit pe normele de munca efectuate. Astfel, ziarul regional *Flacăra Iașului*, din data de 26.11.1961, consemnează faptul că: „Membrii G.A.C 23 August din satul Tupilați comuna Găgești, s-au achitat în acest an cu cinste de obligațiile contractuale cu Agevacoopul Bârlad. Așa bunăoară, la grâu, cantitatea contractată a fost depășită cu cinci tone, la floarea soarelui cu peste 11 tone, iar la porumb a fost predată până în prezent întreaga cantitate contractată” a fost predată până în prezent întreaga cantitate contractată”.²⁰⁹

²⁰⁹ *Flacăra Iașului*, nr 4737 din 26.11.1961.

II.18.1.2. Creșterea animalelor

Discutând și despre creșterea animalelor, aceasta s-a practicat din cele mai vechi timpuri. Valea Elanului a fost o zonă propice pentru practicarea păstoritului, fiind o preocupare cotidiană chiar și în zilele noastre. Sătenii din Tupilați au crescut dintotdeauna bovine și ovine. Încă din 1854 avem informații despre satul Tupilați privind situația boilor de muncă. Existau pe atunci în sat 10 cai și 44 de boi. Fiecare gospodărie avea câte un plug, o grapă și o borună. La 1949 erau înscrise în recensăminte 24 de cai și 49 de boi de muncă. La același recensământ, erau: vaci 55, tineret sub 2 ani – 32 de capete, berbeci 16, oi de prăsilă 156, oi sterpe 9, tineret ovin 49, scroafe 5, purcei castrați 5, purcei 0-2 luni, 42²¹⁰. Și astăzi, se cresc în sat un număr însemnat de bovine, ovine, porcine și păsări de curte: găini, rațe, găște. La vaci de lapte, numărul acestora este aproape constant din anul 1960 și până astăzi, aproape fiecare gospodărie are una sau mai multe vaci cu lapte. Acest aspect este legat și de existența condițiilor de pășunat.

Din vechime, satul Tupilați a avut un islaz sau un îmaș pentru creșterea animalelor.

Islazul satului Tupilați, animale ale sătenilor, 2023

²¹⁰ Arhiva Primăriei Comunei Vutcani, Registrul agricol pe 1949.

La început a fost proprietatea tupilătenilor, mai târziu a boierilor, Ștefan Cerchez și Costache Negel. După 1864 islazul a revenit cetățenilor, fiind folosit în comun. La 1848 islazul avea cam 20 de fâlcii (29 ha), iar la cadastrarea din 1929, circa 20.25 de ha. La recensământul din 1949, satul Tupilați apare cu 65 ha²¹¹. Islazul actual a fost constituit la 1864, aflat în partea de răsărit a satului, peste râul Elan. La început era folosită doar suprafața de pe șes, dar s-a mărit prin defrișarea unei păduri din coasta dealului Hulubăț, ajungând astăzi la aproape 100 ha, suprafață care aparține primăriei Găgești. Islazul este practic administrat de locuitorii satului fără ca aceștia să plătească vreo taxă. În perioada comunistă, pentru întreținerea pășunii se percepea o taxă de 30 de lei pe animal, necesară achiziționării de îngrășămintă și anumite lucrări de întreținere a pășunii. Astăzi, islazul se mărginește la nord cu zona Casianu (aparține de Vutcani), la est merge până în creasta dealului Hulubăț, la vest se învecinează cu râul Elan și o porțiune din șoseaua veche spre Găgești, iar la sud cu zona numită Hârtop.

Islazul conține ierburi naturale din flora spontană a zonei, nefiind o suprafață cultivată, s-a regenerat natural, ierburi cum ar fi: festucă, golomăț, raigras, trifoi sălbatic, păpădie și multe alte plante menționate într-un capitol anterior. Islazul a asigurat necesarul de furaj pentru întreținerea pe perioada verii a numărului de animale existente în sat. Aproximativ 90-100 de bovine, 20-30 de cai, 200-500 oi. În timpul regimului comunist au fost mai multe campanii de igienizare a islazului. Adăparea animalelor se făcea din râu, însă azi există un puț forat în zonă, care asigură necesarul de apă pentru animale. În trecut, pentru întreținerea boilor de muncă, oamenii cultivau părâng, o specie erbacee anuală, pe care sătenii îl făceau fân, după recoltare și uscare și îl foloseau în special în timpul aratului, primăvara.

Exploatarea islazului comunal impunea și o disciplină severă. Pășunatul nu se începea mai devreme de 1 mai. Nimeni nu folosea

²¹¹ Ion Diaconu, *Monografia comunei Vutcani*, Vaslui, 2004, pp. 143, 144 și Arhiva Primăriei Vutcani, Registrul Agricol pe 1949.

suprafața islazului decât cu aprobarea comunității. Accesul pe islaz era permis doar prin zona podului Elan, din marginea satului, traversat de două drumuri, unul spre Hulubăț și altul spre Hârtop. De-a lungul timpului s-au mai efectuat și diverse însămânțări cu plante de cultură, totuși cantitatea de iarbă este redusă, ea fiind abundentă în special în perioadele de primăvară și cu ploi abundente. De la jumătatea verii, din cauza secetelor frecvente din timpul verii, cantitatea de iarbă se reduce considerabil.

II.18.1.3. Viticultura și prelucrarea vinului

Încă din vechime, vița de vie era printre culturile nelipsite în sat, zona fiind recunoscută ca având potențial viticol important prin calitatea solului propice viței de vie și prin expunerea la soare, zonă ce face parte din faimoasa podgorie a Hușilor. Recunoscută în țară și străinătate prin Busuioaca de Bohotin, Zghihara, Feteasca neagră, și multe altele, zona cuprinde partea sud estică a Podișului Central Moldovenesc, cu soluri nutritive și de o frumusețe rară. Pe la finele secolului al XIX-lea, filoxera pătrunsese și în Moldova unde afectase culturile locale de viță de vie, motiv pentru care în dicționarul geografic de la 1893 al revizorului școlar Constantin Chiriță, via apare cultivată numai pe 3 ha. în Tupilați. Cu siguranță oamenilor le era frică să mai cultive, temându-se de a fi afectată din nou. În anii următori, situația s-a îmbunătățit, astfel că în anul 1928 suprafața a crescut la 26.50 ha, iar în 1949 suprafața cultivată la nivelul satului ajunsese la 33 ha. Ca și soiuri, la început, se cultivau soiuri nobile fără portaltol, motiv pentru care au fost ușor atacate de filoxeră. După 1900 sătenii au început să planteze viță din soiurile producătoare care sunt cultivate și astăzi: tiraz, sibel (zaibăr), țifon, cudercă, conder, sălbatică, și altele. Între 1912-1913 se cultiva și o viță producătoare, numită, „algeriană” sau hibridă, ambele aduse din Priponești, județul Tutova. Aceste soiuri erau mai puțin productive, însă mai rezistente la dăunători²¹².

²¹² Ion Diaconu, *op. cit.*, p. 151.

Vie hibridă, zona Râpa-Adâncă, 2023

Până la colectivizare se produceau în sat cantități importante de vin, fiind un produs care avea mare căutare, oamenii mergând de multe ori la gara Roșiești pentru a vinde cantități însemnate de vin alb sau negru celor care treceau pe acolo sau veneau special pentru a cumpăra vin de la Tupilați. Locuitorul Gheorghe Ciobotaru, având o suprafață mare de vie, cam 3 ha, obținea aproximativ 10-15 vagoane de vin (circa 10 000 l) pe care le vindea apoi la târgurile din Huși și Bârlad. În anul 1947 Administrația Financiară Fălciu, printr-un ordin dat, obliga cetățenii ca viile hibride să fie defrișate după un plan. În primul an trebuiau desființate viile mai mari de un hectar și cele ale salariaților, în al doilea an viile mai mari de jumătate de hectar, iar în al treilea an, viile mai mari de un sfert de hectar. În al patrulea an era vorba de tăierea viilor mai mari de o treime de hectar, încât fiecărui proprietar să-i rămână doar 400 de fire. Aceste dispoziții n-au fost realizate niciodată²¹³.

În anii '50 erau în jur de 55 de hectare de viță de vie distribuite de jur-împrejurul satului, în zonele: După Cale, Valea Satului, Râpa

²¹³ *Ibidem.*

Adâncă, Lazăr, Hârtop, Podiș. Pe la 1955, fiecare sătean obținea în medie cam 100-150 deca (10 l) vin. După înființarea G.A.C. Tupilați, o parte din suprafața cu vii hibride, în special cele de la „Râpa Adâncă” și „După Cale”, au devenit proprietatea comună a acestuia, iar o altă parte au fost date sub formă de loturi în folosință (loturi tip). Cea mai mare parte din cantitatea de struguri obținuți se predau la Întreprinderea de Vinificație Murgeni (M.A.T.) pentru a fi transformați în vin de consum, iar o altă parte, mai mică, rămânea pentru consumul membrilor colectivității. Strugurii erau transportați cu carele cu boi până în anul 1975. În acel an, 1975, mai existau în folosință 15 atelaje cu boi de muncă care transportau struguri la MAT la Murgeni. O parte importantă din producție se pierdea pe drum. Cei care se ocupau de cărat struguri erau gospodari din sat: Ciobotaru Frumuzache, Nicolai Popa, Mihal Iorgu și Nedelcu Gh. Vasile. Din anul 1960 la nivelul G.A.C. Tupilați s-a început plantarea viței de vie nobilă. S-au plantat în jur de 12 ha de vie cu viță nobilă din soiurile Chasselas și Muscat Otonel, acțiune care a continuat până spre 1975, suprafața ajungând la 25 ha. Toată zona de nord a satului, unde erau o parte din viile hibride ale sătenilor, neproductive și multe alte terenuri degradate, a fost plantată cu vie nobilă.

La plantatul viței de vie, 1963, brigadier Nedelcu Marin

Producțiile obținute prin anii `70 variaau între 15 și 20 de tone de struguri la ha. Vița de vie indigenă, cultivată la începutul secolului XX, existând și astăzi în unele zone, nu era din soiuri nesistematizate, distanța între tufe, neuniformă, uneori fiind ca la pomi. Cert este că după apariția viilor nobile, acestea au fost plantate după tehnologii moderne, intensive. După 1990 toată suprafața cultivată cu vie nobilă, adică peste 25 ha, a fost retrocedată sătenilor, însă, aceasta necesitând multă muncă, nu au mai putut ține pasul cu noile tehnologii, astfel că toată suprafața ce fusese plantată cu viță de vie a dispărut în câțiva ani complet, pe acele terenuri s-au dezvoltat diferiți arbuști și lăstăriș, teren nefolosit în cea mai mare parte, doar unii proprietari au reușit să-și planteze viță de vie hibridă.

De întreținerea viei hibride se ocupau sătenii, folosind tehnologii tradiționale, Lucrările tradiționale erau cele de tăiere (primăvara), cotărâre, arăcire, legare, săpare, prășire (de 2 sau 3 ori), cules (prin clacă), zdrobit, fiert (3-4 zile). După fierbere, se trăgea la teasc. Vinul rezultat avea cam 8-9 grade, limpezirea naturală a lui se realiza cam în 3-4 săptămâni, fiind păstrat în beciuri amenajate la subsolul casei sau în lateralul casei. Când au apărut soiurile nobile acestora li se acorda o importanță mai mare, aici intervenind un specialist horticultor.

Butoaie în beciul de păstrare a vinului, 2022 (Ciacăru Costică și Maria)

De la vița de vie, se mai foloseau frunzele în plină vegetație, în general pentru sarmale. Tescovina obținută după stoarcerea strugurilor se prelucra în rachiu, fiind fiartă în cazane de țeică, dublu rafinată (rachiu moldovenesc cam de 45-56 grade).

Cazanele de rachiu erau la nivelul satului atât înainte cât și după colectivizare. Înainte de venirea colectivizării existau în sat 2 cazane de țeică, de aproximativ 500 kg, ale lui Ion Darie și Stoienciu Miluță.

După colectivizare acestea au fost trecute în proprietatea G.A.C. și au fost utilizate în continuare pentru prelucrarea rachiuului, atât ale gospodăriei colective cât și ale cetățenilor, bineînțeles, pe baza unui tabel alcătuit dinainte, șef al cazanului de țeică fiind săteanul Manole Gheorghe (Șul).

Producția mare de vin în sat a produs și victime, deoarece vinul se consuma de multe ori necontrolat și producând în multe situații alcoolism. Am cunoscut câteva cazuri care au murit din cauza excesului de băutură, printre care Nedelcu V. (Gădereanu) care a căzut beat în pârâul satului, lângă fântâna lui Costin Buiuc, în anii '50, și un altul, Ilie Birda, care venea de la magazinul sătesc, Poșta Elan, fiind cu un ulcior plin cu gaz lampant, a căzut, beat fiind, iar din cădere, recipientul s-a spart, iar acesta a căzut cu capul într-un ciob. Decesul a rezultat câteva ore mai târziu. De

Teasc din sat, 2023

Cazan din aramă pentru fabricarea rachiuului, 2023

asemenea, la cazanul de rachiu, amplasat de fostul G.A.C. Tupilați, lângă cimitir, îmi amintesc că a avut loc un eveniment nefericit. În luna februarie 1960, un copil din sat, Ion a lui Pocăneață, a consumat, împreună cu cel care era responsabil de cazan, o cantitate mai mare de rachiu și au intrat amândoi în comă, cam 3-4 zile au fost declarați morți, trăgându-li-se 3 zile la rând clopotul bisericii.

Vedere pe valea satului, locul unde fusese amplasată
via nobilă în anii `60 ai secolului trecut

II.18.1.4. Apicultura

Încă din timpurile străvechi, apicultura este menționată ca ocupație a locuitorilor din Tupilați, iar zonele de prisacă sunt recunoscute în zonă ca fiind cele mai propice creșterii albinelor. Arborii și plantele melifere sunt numeroase de jur împrejurul satului, nu necesită deplasarea în pastoral, în alte zone melifere.

Chiar în vechime, stupii cu albine au fost folosiți în relațiile comerciale pentru plata unor datorii ori pentru cumpărarea unor terenuri.

Aș exemplifica aici un caz petrecut cu câteva sute de ani înainte: „Preotul Gheorghe din Tupilați și Todosia (preoteasă), cumpără jumătate bătrân al Edului din Puțeni și Munteni zis azi Valea lui Darie, plătind 17 stupi datoria lui Antohi Darie, câte 2 lei stupul”²¹⁴.

Datorită particularităților biologice specifice, albinele furnizează omului importante produse, iar prin acțiunea de polenizare încrucișată a plantelor asigură sporuri de producție la multe culturi agricole. Mierea, încă din antichitate este recunoscut ca cel mai important produs de la albine, este utilizată în diferite scopuri, în alimentație și în medicină. În urma discuțiilor avute în toamna anului trecut cu o familie de apicultori din sat, Ciacăru Costică și Maria, am înțeles faptul că în vechime se foloseau în sat stupii verticali, mai greu de manipulat și controlat.

Stupina familiei Maria și Costică Ciacăru, 2022

Astăzi se folosesc numai stupii orizontali cu rame mobile, unde albinele își construiesc fagurii, ușor de manipulat și cu randament crescut. Deși în sat în trecut erau mai mulți apicultori, astăzi numărul acestora s-a redus.

²¹⁴ Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. VII, doc. 40, p. 42.

II.18.1.5. Vânătoarea

O altă îndeletnicire a unor locuitori din satul Tupilați, a fost vânătoarea, care încă se mai practică și astăzi. Este vorba de vânătoarea care se efectuează în condițiile legii. Ea a apărut din cele mai vechi timpuri ca o ocupație a omului din epoca paleolitică, constituind la început, principala ocupație a omului, ca mijloc de existență. În Tupilați, am cunoscut în vremea copilăriei mele doi oameni deosebiți, mari împătimiti ai vânătoriei, în special pentru iepuri de câmp. E vorba despre Manole Gheorghe și Anton Vasile. Chiar i-am cunoscut bine, aveau amândoi arme de vânătoare IJ Baikal 57, și toată iarna, în perioada permisă, umblau după vânat. Seara, când treceau spre casă, de multe ori, îi lăsau și tatălui meu câte un iepure. Așa i-am cunoscut pe cei doi vânători. Câteva documente referitoare la vânat și permise de vânătoare din acea perioadă mi-au fost oferite cu multă amabilitate de către fiul unuia dintre ei, Gică Manole. Gică, mi-a arătat faptul că și bunicul său, Vasile Dima Buiuc a fost vânător, având permisul de vânătoare cu numărul 11567, emis pentru anii 1927-1928, iar tatăl său, Manole Gheorghe, a moștenit pasiunea vânătoriei de la acesta, preluându-i și arma de vânătoare. În anul 1959, Gheorghe Manole, avea carnetul de membru vânător cu numărul 23832/ din 30 03. 1959. În anii din urmă ca vânător iscusit a mai fost și Nedelcu Costel, astăzi în sat un singur vânător mai există, Stoienciu Jan. Acesta din urmă un mare pasionat și el al vânătoriei, activează în fondul de vânătoare, Șuletea. Fondul de vânătoare existent pe arealul satului Tupilați, a avut în anii din urmă o faună importantă de interes cinegetic, bogată în: iepuri de câmp, câprior, porci mistreți, vulpi, rațe și găște sălbatice, potârniche, etc. Astăzi numărul acestora s-a redus mult ca urmare a unor boli

Permis de vânătoare, emis pentru Vasile Dima Buiuc, 1927

contagioase, cum ar fi pesta porcină africană la porcii mistreți, dar și a tehnologiilor agrotehnice intens folosite în agricultură.

II.18.1.6. Comerțul

În mediul rural, „prăvăliile” au apărut mai târziu, în schimb, relațiile comerciale au apărut de multă vreme, ele se făceau în sat pe sistemul barter sau la târguri, ca cel de la Vutcani sau din orașele de primprejur, Murgeni, Bârlad, Huși. În general se cumpăra mai puțin, de vândut se vindea mai mult. Majoritatea cetățenilor erau „comercianți ambulanți” cu diferite produse, deplasându-se săptămânal la târgurile menționate, acolo unde negociau prețul. Această activitate s-a exercitat până prin anii 80, iar cu unele produse mai practicându-se chiar și astăzi. Se comercializau toate produsele cerealiere și animalele vii, iar vinul și rachiul din sat erau la mare căutare peste tot. Mai înspre zilele noastre a început și comercializarea unor produse cum ar fi: brânză, lapte, legume de sezon. Încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, s-au înregistrat în satul Tupilați firme care comercializau diferite produse. Astfel, aflăm din ziarul, *Gazeta de Iași*, nr. 110 din 17.09.1897, p. 269, că firma lui Ioan Iorgu din Tupilați, care conform regulamentului firmelor cu nr. 12419, art. 10, a obținut înscrierea pentru comerțul cu băuturi spirtoase în cătunul Tupilați, com. Vutcani, județul Fălciu.

Un alt anunț, tot în *Gazeta de Iași*, în nr. 142 din data de 12.03.1897, sub nr. 16554, este prezentată spre publicare firma lui Doni Popa din cătunul Tupilați, comuna Vutcani, jud. Fălciu, tot pentru comerțul cu băuturi spirtoase. Cele două firme comercializau în general vin și rachiul.

Ele au funcționat și ca magazine satești până prin anul 1950,

Anunț privind funcționarea prăvăliei lui Doni Popa, 1897

erau de fapt un fel de băcănii, unde se vindeau de toate: gaz lampant, lumânări, diferite alte materiale. Localurile acestora trebuiau să îndeplinească unele condiții și să evite specula, iar condițiile de igienă și closetul erau obligatorii. În anul 1950, în sat s-a înființat cooperativa de consum, o filială a Cooperativei de consum Murgeni și care aparținea de Raionul Murgeni. Aceasta s-a înființat prin contribuția localnicilor, majoritatea devenind membri cooperatori, cotizând lunar cu câte 1 leu, lucru ce s-a practicat până prin anul 1965. La început a funcționat în casa învățătorului Cosma, iar primul gestionar fiind Stoienciu Dumitru (Mitre). Apoi din anul 1961, s-a mutat la casa parohială, gestionar fiind Nedelcu V. Gheorghe (Pichirea). Din anul 1967, după ieșirea acestuia la pensie, casa parohială fiind revendicată de Departamentul Cultelor, cooperativa s-a mutat în casa familiei Anton Sandu, ambii soți, Sandu și Florica, fiind gestionari. Aici a funcționat până la începutul anilor '90, când orice formă de organizare comunistă s-a desființat, apărând noile forme de organizare capitalistă, acele societăți comerciale cu magazine mixte și care funcționează și astăzi.

Începând de la jumătatea secolului al XIX-lea, în apropierea satului funcționau mai multe bălciuri anuale, acele iarmaroace organizate la sărbătorile importante de peste an, în special vara. Cel mai apropiat, iarmarocul de la Vutcani, organizat la 15 august de sărbătoarea „Adormirea Maicii Domnului” sau Sfântă Măria Mare. Un bălci așteptat de toți sătenii, dar mai ales de copii. Aici se făceau schimburi de produse și se cumpăra cam tot ce avea nevoie gospodarul pentru un an, iar deliciul acestuia pentru copii erau comediile și vata pe băț. Un alt bălci important era la Murgeni, de 6 august de sărbătoarea „Schimbarea la față” sau Probejele. Era mai departe de sat, însă mulți cetățeni ajungeau și aici pentru diverse cumpărături și pentru spectacolul oferit de comedii. Era perioada pepenilor galbeni și a harbujilor, copti din plin, iar halba de bere era 1 leu. Alte bălciuri la care mai mergeau unii cetățeni din sat erau la Fălciu de Sfântul Ilie, pe 20 iulie, la Bârlad de Sfântul Ion de vară pe 29 august și la Huși de Ziua Crucii, pe 14 septembrie. Pentru tupilățeni, aceste sărbători erau foarte importante, cam două zile pe an își permiteau și ei să meargă la iarmaroc.

II.18.1.7. Meșteșugurile

Dintotdeauna au existat meșteșuguri și meșteșugari în sat. Începuturile meșteșugurilor fiind legate de nevoile casnice, de îmbrăcăminte în primul rând, practicându-se țesutul, torsul și împletitul. Acestea erau frecvente în toate gospodăriile, unele fiind și azi practicate. Între timp meșteșugurile s-au diversificat, multe dintre ele nu puteau fi practicate de orișicine, așa au apărut meșteșugarii specializați în diverse domenii, cei care s-au îndepărtat de unele munci tradiționale ale câmpului, ocupându-se și specializându-se pentru un anumit meșteșug. În anul 1960 erau aproape în toate gospodăriile din sat războaie de țesut, acest lucru demonstrează faptul că acesta era practicat pe scară largă și nu era folosit numai de proprietarii acestuia, ci și de rude, vecini etc., împrumutându-se de la unii la alții de tot ce aveau nevoie. Se țesau tot felul de pânzeturi, covoare, cuverturi, acele leghicere specifice zonei, fețe de masă, etc.

Din vechime, administrația ținutului Fălciu ținea o evidență a meșteșugarilor pe sate, pentru plata unor biruri către stat. Unii meșteșugari erau scutiți de anumite biruri, chiar în satul Tupilați erau acei sârbi hrisovoliți, pe la anul 1833, care erau încadrați în această categorie. În perioada interbelică, prefecturile de județ făceau anumite recensăminte cu meseriașii satului. În anul 1950, printr-o adresă a comitetului provizoriu al Plasei Vutcani, în care face cunoscut comitetului provizoriu al comunei Vutcani de această dată, de a transmite acesteia, o situație privind unele date despre meseriașii aflați în raza de activitate.

Din tabelul trimis de satul Tupilați, sunt evidențiați următorii: Gheorghe Diaconu, fierar, Elena I. Nedelcu, croitoreasă, Vasâlca F. Marin, croitoreasă, Dumitru Onu, croitor, Dumitru D. Popa, cizmar. Desigur că nu au fost trecuți toți meșteșugarii satului, lucru știut dintotdeauna, pentru a nu se plăti impozit.

a. Dulgheria

Printre meșteșugurile de bază din sat aș aminti dulgheria, o meserie importantă de-a lungul timpului și care s-a dovedit a fi foarte utilă.

Meșteșugul acesta, la început, a apărut ca o activitate comună, însă ulterior, se dezvoltă ca o artă specifică de prelucrare a lemnului, ce a fost folosită pentru fasonarea lemnului și înfrumusețarea gospodăriilor, prin florării, bagdadii, garduri, poduri, acareturi, ș.a. În sat au existat astfel de meșteri dulgheri. Încă se mai păstrează și astăzi obiecte confecționate de meșterii satului, care din păcate nu au lăsat urmași care să le ducă meșteșugul mai departe. Câțiva meșteri dulgheri de seamă pe care i-am mai prins și eu în viață și care îi amintesc cu drag: Ciacăru Gheorghe, Ciacăru Costică, (decedat în toamna anului trecut, la vârsta de 85 de ani), Vasile Mihal (Godică), care era și rotar, Gheorghe Mihal (Zdrăngu), care era și tâmplar și tinichigiu, Costache Nedelcu, rotar și dogar, Manole Pancu și alții.

b. Tâmplăria

De fapt, toți acești meșteșugari, dulgheri, erau în același timp și tâmplari și puteau face din lemn, orice pentru a construi o casă, putând fi în același timp, dulgheri tâmplari, tinichigii, zidari, etc.

Atelier de dulgherie aparținând lui Ciacăru Costică și
meșteșugar Ciacăru Costică, 2022

Și astăzi în sat, mărturie a acestor meșteșugari desăvârșiți stau casele care încă rezistă și care sunt construite de ei, având bagdadie,

florărie, tâmplărie și multe alte înflorituri ce dau un aspect plăcut caselor. De asemenea încă mai sunt porți construite de ei și care rezistă și astăzi.

Poartă sculptată de Mihai Vasile (Godică)

Din fericire, această artă, stă și astăzi în picioare prin intermediul caselor, cu florăria și bagdadia din lemn, rezistând vremurilor. Casa părinților mei, refăcută complet în anul 1962 și reabilitată recent, reprezintă o mărturie vie a unor astfel de meșteșugari desăvârșiți, un exemplu concludent al măiestriei lor.

În anii copilăriei mele, majoritatea caselor erau construite în stilul

Casă de la începutul secolului XX (Nedelcu I. Ghe. Ion), cu florărie și cerdac, construită de meșterii satului

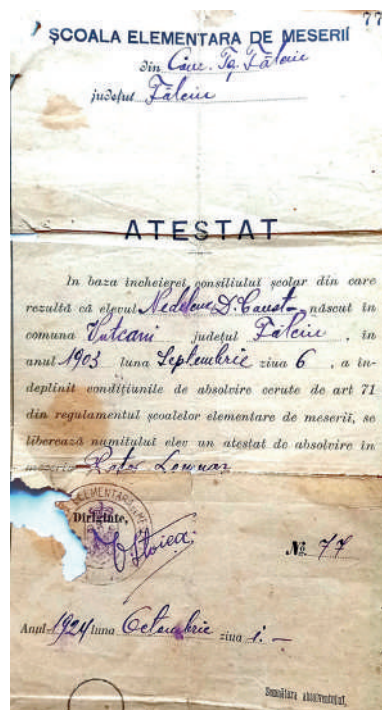
tradițional popular, specific zonei de sud a Moldovei, fiecare gospodar se fălea cu casa lui și fiecare casa era unică în felul ei, având elemente deosebite unice pentru fiecare clădire. Într-o discuție avută cu meșterul dulgher Costică Ciacăru, încă în viață în toamna anului 2022, îmi spunea că, oricât ar fi încercat să cioplească lemnul, nu reușea niciodată să-l facă la fel. Bucățile de lemn nu erau uniforme și uneori acestuia

îi venea în minte să mai adauge ceva la el pe măsură ce lucra, dându-i o „personalitate” aparte.

Din păcate, atelierele acestor meșteșugari au dispărut sau sunt nefolosite, alți copii nu i-au urmat după plecarea lor la lumea de dincolo. O excepție ar fi cea a lui Costache Nedelcu, bun dogar-tâmplar, cu școală de meserii la Fălciu, absolvită în anul 1924, la Fălciu, care l-a format pe fiul său, Marin Nedelcu, care și astăzi, împreună cu un alt fiu al său duc această tradiție mai departe.

c. Fierăritul

Altă îndeletnicire a unor buni meșteșugari din satul Tupilați era aceea a prelucrării fierului. Mărturie stau și astăzi crucile de la biserica veche din sat, atât cea de pe clopotniță cât și cea de pe biserică, ambele inscripționate cu anul 1882. Dincolo de confecționarea crucilor, fierării se ocupau și cu potcovitul cailor, al boilor de jug sau „legatul” cărușelor și carelor. Ei mai făceau unelte, cum ar fi: sape, cazmale, hârlețuri, securi, topoare, borune, lame de fier de plug, dinți pentru greble, potcoave, burlane, scăricele pentru șaua de încălecat caii și multe altele. Din păcate și acest meșteșug a cam dispărut din sat. Astăzi potcoavele sunt cumpărate de prin târguri. Fierării de bază din perioada copilăriei mele au dispărut natural. I-aș aminti pe: Ghiță Diaconu și fiul sau Vasile Diaconu, care au făcut adevărate lucruri de artă din metal. Aceștia au lăsat numeroase mărturii ale muncii lor, existând și azi case și unelte care arată măiestria lor.

Certificat de absolvire a școlii elementare de meserii profilul rotar-lemnar, al lui Nedelcu Constantin, 1924

d. Alte meșteșuguri

În afara meșteșugurilor specificate mai sus, în sat se mai practica morăritul, mai puțin cunoscut în zilele noastre. În satul Tupilați, în anii din urmă, nu a existat nici o moară, cetățenii mergând pentru obținerea mălaiului și a făinii la morile de la Vutcani, Murgeni, Idrici, Huși și altele. În schimb, documentele vremii vorbesc de existența unor mori de apă pe Elan, pe moșia Tupilați. Nu se poate preciza perioada apariției morilor de apă pe Valea Elanului, însă avem totuși în documentul prezentat mai jos, câteva trimiteri despre existența unor mori.

„(...) însă de la Tupilați de pre apa Elanului, din Ținutul Fălciului, au dat d-lui comisul, D-zeu să-l ierte, o parte de loc d-sale lui Iordache Rosăț vornicul, când era vistiernic mari, cu zapis care cât îi scrie zapisul nostru ție d-lui vornicul, măcar de scrie într-une(le) zapise și cu vad de *moară* în Elan, iar noi n-am dat pentru căci am ținut noi *mori* până ce au vinit moscalii și li-au ars tătarii...”.²¹⁵ În schimb, au existat în sat multe râșnițe de făcut bulgur, pasat, făină. Chiar și astăzi acestea încă mai rezistă în sat.

e. Meșteșuguri de casă

1. Țesutul manual

Multe lucruri pentru nevoile casnice și personale erau confecționate în gospodăriile proprii. Așa au apărut meșteșugurile de casă cum ar fi: țesutul manual, cojocăria și alte confecții manuale. Țesutul manual a fost o activitate dedicată exclusiv femeilor, a cărei perenitate este simțită în mod deosebit. S-a dezvoltat ca urmare a necesității de a împodobi casa și de a confecționa îmbrăcămintea necesară membrilor familiei, pentru activitatea zilnică dar și pentru sărbători. Aceste activități au fost favorizate de cultivarea cânepii și a inului, iar mai târziu de prelucrarea lânii provenită de la oi. În afară de îmbrăcămintea textilă, țesutul manual era folosit din plin pentru confecționarea: leghicerelor (covoarelor de perete), a țolicelor (covoare de picioare), cuverturilor, mindirelor (saltele), folosite atât pentru decorarea pereților casei, a paturilor, a pardoselilor etc.

²¹⁵ *Ibidem.*

Leghicer, țesut în 1965 de Luța Nedelcu și prezent și astăzi în casa familiei Nedelcu I. Gh. Ion

De asemenea, erau confecționate ștergare, pânzeturi pentru așternut paturile de dormit și alte produse. De exemplu, cultura cânepii a fost moștenită din timpuri străvechi în sat, inul introducându-se mai mult odată cu colectivizarea, fiind utilizat pentru confecționarea sacilor pentru grâne. Revenind la cânepă, după recoltarea în snopi, se pune la murat în apa pârâului satului, fiecare având câte o porțiune în care își mura în fiecare an cânepa (dura cam trei săptămâni). După murare, aceasta era uscată, melițată, dată la ragilă, obținându-se furiolul care era tors cu ajutorul unei furci de tors. După tors, cânepa se răsucea și se trăgea în două fire, după grosime și necesități. Erau făcute apoi suluri, care se vopseau și iarăși se depăneau pentru a fi țesute. Cam în același mod și ordine erau făcute și firele din in. Față de celelalte, lâna avea nevoie de scărmanare, dărăcit, tors, tras în suluri, vopsit și abia apoi se retrăgea în fire pentru țesut.

Pentru vopsit se foloseau diferite vopseluri naturale ori chimice, cele naturale erau din diferite plante, coji de ceapă, coji de nucă, etc. Culoarea era fixată în funcție de natura țesăturii ori a materialelor ce se foloseau ulterior. De exemplu, pentru covoare se foloseau culori

aprinse: roșu, verde, ocru, galben, pentru cuverturi maro, verde, roșu închis, pentru sumane se folosea în special negrul și maroniul. Pentru pânzeturi se foloseau firele albe, albul fiind obținut în urma unor spălări repetate cu înălbitori naturali. Firele colorate, necolorate sau albe, se țeseau, se urzeau și abia apoi se trecea la: război de țesut, suveică, spată, vătale, stative, vârtelnița, țevi din stuf, călcător și alte ansambluri ale războiului. Fetele de măritat aveau nevoie de borangic, un produs prețios pentru fețe de masă, broderii diferite, bluze, eșarfe, etc. Borangicul se mai folosea în confecționarea ștergarelor de la icoane și pentru decorarea unor pereți.

Războiul de țesut era amenajat în general în odaia mai mare a locuinței, fiind nevoie de mult spațiu, pentru manipularea instrumentelor necesare pentru lucrarea leghicercelor și a cuverturilor, unde era nevoie de cel puțin 2 persoane.

Indiferent de utilitatea lor, țesăturile erau apreciate de femei, acest lucru generând o întrecere în cadrul comunității, iar cele mai importante piese, desigur, erau cele care făceau parte din foaia de zestre ale viitoarei mirese, situație întâlnită la toate fetele din sat, în preajma căsătoriei. Selectarea culorilor pentru țesăturile care împodobeau casa și lada de zestre se făcea cu o atenție deosebită. Se alegeau modele, culori și chenare specifice în funcție de zona de trebuință. De exemplu, pentru leghicere (covoarele de perete) se folosea floarea de trandafir sau alte flori care puteau ieși în evidență.

Nelipsită din interiorul unei case era lada de zestre, care era construită din lemn și îmbrăcată frumos cu o cuvertură. În ea se păstrau diferite podoabe și articole de îmbrăcăminte. În lada de zestre se păstrau și anumite piese vestimentare pentru înmormântare, cu înscrisuri pentru fiecare membru al familiei.

Expunerea covoarelor pe pereți, practică ce este și astăzi folosită în sat, era completată cu diferite alte cusături, cum ar fi mileuri, carpete, macaturi etc., fiind una dintre tradițiile țărănești care se mai păstrează la Tupilați. Fiecare gospodar amenaja o cameră „de curat” pentru diversele evenimente ale vieții: botez, nuntă, înmormântare ori pentru primirea unor musafiri.

Din păcate acest meșteșug al țesutului nu se mai practică azi în sat, numeroasele produse industriale luând locul acestor valoroase obiecte tradiționale din patrimoniul cultural al așezării. Îmi este foarte greu acum să nominalizez pe cineva anume dintre femeile gospodine ale satului care practicau acest meșteșug. Pe vremuri nu exista femeie din sat care să nu aibă război de țesut, această îndeletnicire fiind îndrăgită chiar și de fetele mici de pe la 14-15 ani. Mama mea s-a ocupat de țesutul leghicerelor, al cuverturilor și a altor țesături casnice, până la vârsta de 65 ani, având o experiență în acest sens de peste 50 ani.

Război de țesut din sat, 1974

2. Împletitul și broderia

Pe lângă țesut, în sat se practica și împletitul manual și broderia tot manuală. Se, împleteau obiectele de îmbrăcăminte, necesare atât pentru activitatea zilnică cât și pentru sărbători: mănuși și ciorapi din lână, pulovere, ilice, fuste, căciulițe, etc. Fiecare gospodină își împletea manual cu andrele, în casă, cam tot ce avea nevoie pentru uzul personal. La fel și obiectele de ornat și chiar unele obiecte vestimentare erau brodate în casă. Era o întrecere între gospodine, care mai de care își arătau uneia alteia, ce au putut face mai frumos.

3. Croitoria și cojocăria

Îmbrăcămintea și de fapt, întreaga vestimentație, erau în anii din urmă, confecționate în casă, plecând de la haine din suman și până la lenjeria intimă. Toate erau croite și cusute manual de gospodine. La atelierele de croitorie se apela numai pentru hainele folosite la ocazii: sărbători, biserică, nunți, etc. Existau câțiva croitori în sat, însă se apela de multe ori la cei de la: Vutcani, Băsești (Vișoara) și Murgeni. Bundele (bundițele) și ilicele din blană de oaie se confecționau și acestea în sat, însă pentru lucruri mai complicate, cum ar fi cele cu motive populare, mai deosebite, cu care sătenii mergeau la biserică, sau la alte evenimente pentru a ieși în evidență, se apela la cojocarii croitori din alte localități.

Aceste meșteșuguri de casă legate de prelucrarea diferitelor fire, era ocupația exclusivă a femeilor, activitățile se desfășurau cu predilecție în perioada rece a anului. Femeile din sat aveau mâinile toată ziua ocupate, fie cu aceste îndeletniciri prezentate mai sus, fie se ocupau de întreaga gospodărie. Ele aveau grijă de creșterea și educarea copiilor, de igienizarea casei, de construcția și întreținerea sobelor. Dar câte nu făceau și câte nu aveau pe cap!

II. 18.2. ASPECTE ETNOGRAFICE

Domeniul Etnografiei și Folclorului din satul românesc este foarte vast, de aceea mă voi opri numai la elementele etnografice pe care le-am considerat de interes pentru satul Tupilați.

Din punct de vedere etnografic, în Tupilați avem rămășițe preistorice de la popoarele care au trecut pe aici și au lăsat urme vizibile, cum ar fi: torsul cânepii fără folosirea furcii, folosirea leșiei(cenușa din lemn de salcâm), la spălarea rufelor și a părului, râșnițele din piatră, învârtite manual, însemnarea animalelor prin crestarea urechilor sau cu fierul înroșit, fiecare proprietar având un semn distinct ce era moștenit din moși strămoși, împletirea gardurilor cu nuiiele și multe altele. Iar meșteșugurile și meșteșugarii satului, așa cum i-am prezentat la alt capitol, se încadrează perfect în panoplia de tradiții ce definesc satul.

În răstimpul a două secole și jumătate, până prin anii '60 ai secolului trecut, din punct de vedere etnografic, locuitorii au rămas neschimbați, singura deosebire fiind aceea că nu mai vorbeau limba găgăuză, așa cum menționează documentele de la începutul secolului XX. Prin contactul zilnic ce l-au avut cu cetățenii din satele vecine, prin încuscri, căsătorii cu etnici români, nevoiți să-și dea copiii la școlile românești, legătura cu administrația comunei Vutcani și Mălăești, toate acestea i-au determinat pe etnicii găgăuzi să vorbească limba română, renunțând la limba strămoșilor lor, ajungându-se ca, prin anii '30 ai secolului trecut, aceștia să evite discuțiile publice în limba găgăuză și numai cei în vârstă, la muncile câmpului ori pe la colțuri de stradă, își mai permiteau acest lucru. Nici tatăl meu nu a înțeles care era motivul pentru care bătrânii evitau a discuta în limba găgăuză, atunci când se apropiau tinerii de grupul lor. Lucru care a influențat și comportamentul acestora, schimbându-și din obiceiuri și tradiții. Dintre cuvintele pe care le-am considerat a fi de origine turcească ori bulgărească și pe care le-am reținut și eu din acea perioadă, aș menționa câteva dintre ele: mindir, casâncă, hârleț, clisă, ciacâr, ciorbagiu, pilaf, ciufut, chiștoc, divan, zevzec, privată(wc) și altele. Distanța mare între satul Tupilați și celelalte localități din Dobrogea și Basarabia unde mai rămăseseră unele rude ale celor veniți în sat, probabil pe la începutul sec. XIX, a influențat curmarea legăturilor tradiționale între neamuri și deci legătura cu acestea, determinând, încet dar sigur, dispariția elementului etnic, foarte important, adică limba, locuitorii satului adaptându-se noilor condiții și cerințe. Astfel, aceștia și-au format un habitat propriu asemănător cu a celor din satele vecine. În anul 1924 a intervenit o altă schimbare majoră, de data aceasta în viața creștină, prin trecerea de la calendarul iulian la cel gregorian, trecere destul de anevoioasă. Deși statul român a hotărât trecerea la calendarul gregorian începând cu 1 aprilie 1919, devenind 14 aprilie 1919, Biserica Ortodoxă română a avut mare reținere față de această modificare și abia în octombrie 1924 Biserica Ortodoxă română a renunțat definitiv la calendarul ortodox pe stil vechi. Cu toate acestea, locuitorii din satul Tupilați au sărbătorit multă vreme unele sărbători creștine pe stil vechi, chiar și după aceea o perioadă mare de timp, tatăl meu, calcula sărbătorile pascale

(cunoștea un mod de calcul al sărbătorilor pascale cu mult înainte) și alte sărbători creștine importante pe stil vechi, deși trecuseră la stilul nou. Confruntându-se cu această situație, așa cum descrie preotul parohiei Tupilați în anul 1929, „nu toți enoriașii vin la spovedanie (mărturisire)”, demonstrează faptul că, în decurs de numai câțiva ani, a slăbit credința datorită modificărilor la calendar iar „posturile nu mai sunt ținute cu sfințenie de către locuitorii din sat, de la cei mai mici până la cei mai bătrâni, ci doar femeile mai postesc cu strășnicie.

În sufletul nostru păstrăm întreaga comoară a înaintașilor noștri la care adăugăm experiența vieții noastre, urmând a o transmite mai departe urmașilor noștri. Așa se explică obiceiurile, tradițiile, ritualurile leacurile, superstițiile și multe altele pe care le păstrăm și le practicăm cu sfințenie în timpul vieții noastre. Așa le-am moștenit așa trebuie să le transmitem!

II.18.2.1. Portul popular

În vremea copilăriei mele, nu exista un costum popular specific acestei zone, bărbații purtau iarna pantaloni și haină din suman din lână, țesut în casă, de culoare maronie, peste izmene. Mai adăugau în iernile geroase, cojoace, bunde ori tot un fel de haine mai groase, la fel țesute în casă. În cap purtau căciuli din piei de miel, astrahan, negre sau brumării, iar în picioare purtau opinci din piele de porc sau vițel, legate cu șuvițe din păr de cal sau cu curelușe din piele de porc sau vițel, răsucite. Femeile purtau iarna fuste din lână împletite ori țesute, de diferite culori, în general se purtau

Poză cu familia Pancu Vasile, îmbrăcată în hainele de biserică, aproximativ, 1969

culorile negre sau închise la culoare. Peste cămașa de in sau cânepă se purtau puloverele sau ilincile, unele flanele, bunde, etc. Femeile mai adăugau iarna un șal gros, tot din lână, atunci când mergeau la biserică ori călătoreau. În cap purtau batice, basmale, sau de cele mai multe ori casâncile negre, țesute în casă.

În picioare, purtau ciorapi împlețiți din lână, opinci, gumari, șoșoni. Vara, bărbații purtau pantaloni din in, cânepă sau izmene și cu cămașa tot din in sau cânepă. În cap bărbații purtau pălării, iar femeile baticurile subțiri din in. În picioare cam toată vara purtau tot opinci sau mergeau cu picioarele

goale. Femeile purtau fuste din stambă, de cânepă, in sau din lână mai subțiri, țesute, iar pe cap, basmale de in, cânepă, în picioare tuflici din lână, gumari sau cu picioarele goale. Ulterior, prin anii '60, au apărut și alte materiale pentru confecționatul costumelor de haine pentru bărbați și femei. Fetele de măritat, stăteau în general cu capul descoperit sau foloseau basmale din borangic.

Pancu Vasile, fotografie de la începutul sec. XIX, „developată” pe foiță de cupru

II.18.2.2. Hora satului

Hora este un dans tradițional românesc, folosit în mod special în Moldova, care reunește întreaga adunare într-un cerc mare. Toți cei prezenți se țin de mână, făcând trei pași pe diagonală în față, urmați de bătaie cu dreptul, apoi în spate, tot trei pași și bătaie cu stângul, învârtind cercul în sensul invers al acelor de ceasornic. Participanții sunt acompaniați de muzica lăutărească în general, fanfarele fiind specifice zonei noastre. Această horă se dansează la nunți, hore populare

și la toate întrunirile de familie cu lăutari. De la acest dans popular, a apărut și denumirea de hora satului sau simplu, „hora”.

Aspecte specifice horei satului, 1975

La sărbătorile importante cum ar fi: de Paște, de hramul bisericii, Sfântul Dumitru, și la multe alte sărbători, în special duminica, se organizau hore și baluri cu fanfare, aduse de tinerii din sat care veneau din armată și urmau să se însoare. Erau aduse fanfare de la Valea Mare, Cozmești, Hoceni și din alte părți. Horele se țineau la pârau, la vale, lângă Picherea, mai târziu, la Șul și la Olaru, iar balurile se țineau în școală, clădire ce a fost demolată între timp. Toată lumea din sat venea gătită, nevoie mare, unele fete purtau un fel de costume populare, bluze albe și fuste negre cu voal, iar băieții în cămașă albă și pantaloni negri. Era o mare întrecere între ei pentru a ieși în evidență, de multe ori se iscau și scandaluri, mai ales atunci când veneau tineri și din alte sate, iar bătăile erau groaznice. Îmi amintesc o bătaie între tinerii de la Băsești și cei de la Valea lui Darie în urma căreia au rezultat mulți răniți, iar gardurile apărute în fața lor au rămas fără pari. Unii tineri puneau ochii pe câte o fată și plecau cu ele acasă, adică le „furau” în vederea căsătoriei. Se organizau baluri cu ocazia diferitelor evenimente din sat. Un mare bal se organiza de „Ziua Recoltei”, așa numitul bal

al brigadierilor, care se ținea tot la școală. În anul 1962, la încheierea colectivizării, s-a ținut probabil cel mai bal din sat, la care au participat toate familiile și tinerii din sat. A venit atunci și un activist de partid de la raion, Seidecaru. Acesta a dansat la bal cu toate femeile din sat, a ieșit chiar și un mic conflict.

Pe timpuri, aceste hore și baluri erau la ordinea zilei. Atunci când se întâlneau doi tineri pe ulițele satului, prima discuție era despre următoarea horă sau bal și ce cu fanfară va veni.

Și în sat au existat mai mulți instrumentiști și soliști de muzică populară, iar atunci când nu puteau aduce o fanfară, tinerii se mulțumeau și cu aceștia. Aș menționa aici pe: Chicu Ciobanu, care cânta la flaut, clarinet și fluier, Mitre David (Ghebosu), care cânta la cimpoi și cobză, Ștefan David cânta la vioară și l-a învățat să cânte și pe Gheorghe Mihal, iar Toader David, Vasile David (Doboșăru), David Marin (Stalin) și Dima Gheorghe(Georgel), băteau toba.

Toți ciobanii din sat știau să cânte la fluier. Îți era mai mare dragul să-i ascuți cântând vara pe colinele satului pe: David Ichim, Buiuc Leu, Gheorghe Ciobanu, Nedelcu Ion (Plăcintă) și pe mulți alții.

În timpul jocului, atunci când lumea era înfierbântată la maxim, se strigau anumite versuri, acele strigături de joc:

Frunză verde d-alior,
Ci vii bade târzior
Ori de mine nu ți-e dor?
Ba mi-i dor puicuță, tare;
Nu pot trece un deal ș-o vale,
Că pe vale-s bicăjei
Și pe deal îs cireșei
Și-ntre noi doi oameni răi
Și pe vale-s bicăjele
Și-ntre noi două cățele,
Ne-ar mânca și n-au măsele,
Ne-ar pierde și n-au putere.
Da` la cățele le-om da

Zahar dulce și-or crăpa,
Doară pe noi ne-or uita.

Iată și o aducere aminte a unei zi de sărbătoare din anul 1958.

În Duminica Tomii, după amiază, tot satul, alcătuit din tineri și vârstnici, femei și bărbați, mergea la hora satului. În acel an hora s-a ținut la Pod la Vale (Picherea), acolo unde pârâul satului curgea liniștit, iar rândunelele zburau pe deasupra capului, făcând diverse tumburi în aer. Vrăbiile și ele ciripeau vesel în sălciile din jur, iar Cristos înviașe odată cu natura. Se ivise în anul acela, și pe la noi, speranța unui an mai bun, iar scripca lui Gheorghe Mihal și toba lui Vasile Doboșaru cântau de zor sârbe și hore. Flăcăii însă cu greu atrăgeau fetele prin chiote de voieșie. Noi, copiii, jucându-ne pe podețul din drugi de lemn, gata, gata să mai cădem câte unul în pârâu, ne uitam cum toate femeile din sat, cu semințe de floarea soarelui, urmăreau fiecare mișcare a fetei ori flăcăului ce-și aștepta ursitul/ ursita vieții lor. Deodată, parcă-l văd, intră în mijlocul horei, scripcarul, Gheorghe Mihal cu capul într-o parte și se plimbă de colo-colo, spre a face cântecul mai auzit de către jucători, iar aceștia bat și mai tare din picioare la sârba pe care-o joacă. Flăcăii scoteau chiote puternice, fluierând și chemând cu voce tare pe toată lumea la joc. La un moment dat, unul dintre ei, pare să fi fost Ștefan Darie, scoate un fluier din brâu și o melodie mai monotonă încetinește jocul, motiv bun pentru unele fete care stăteau pe margine pentru a intra și ele în joc. Atunci scripcarul Toader David schimbă ritmul într-o horă, cea care se joacă în pași de trei cu trei, unul lângă altul, iar în mijlocul horei unul sau doi flăcăi invită fetele la jocul în doi, învârtindu-le până ce fustele scrobite cu făină de grâu se ridicară deasupra genunchilor fetelor, spre amuzamentul nostru, al copiilor care priveam de pe margine. Hora s-a terminat târziu spre seară în acel an, mulți tineri s-au retras perechi, perechi, spre casele lor, însă unii au mers direct la bal care s-a ținut în localul școlii și a durat toată noaptea, chiar până a doua zi pe la 8.

II.18.2.3. Leacuri și superstiții

Încă din vechime au existat în sat povești, mituri și tradiții în strânsă legătură cu vrăjitoriile sau cu superstițiile. Din acest punct de vedere erau două categorii de persoane, cei care tămăduiau omul și animalele și cei care puteau „deoache” sau îl aveau pe „lucrul cel rău”. Diferite leacuri băbești, diferite superstiții, influența fenomenelor meteo, unele mituri în legătură cu botezul copilului, cu pisica neagră, cu întorsul din drum, ieșitul cu găleata goală și multe altele, circula și astăzi prin sat. De exemplu, sătenii cunoșteau cum va fi vremea în următoarele zile, după comportamentul păsărilor și al animalelor. Lătratul câinelui fără motiv, mugetul vacii într-un anume fel, cântatul cocoșilor în prag, erau tot atâtea superstiții care de multe ori dădeau peste cap activitatea din unele gosodării.

Anumite persoane cunoșteau și practicau arta de a lecuși oamenii și animalele din moși strămoși. Ghiță Aftene și urmașii lui, Mihai și Catinca (Buiuc), au cunoscut arta remedierii fracturilor, entorselor, inflamațiilor de orice natură. Iar descântecelor cunoscute de ei, erau folosite pentru diferite alte boli. De asemenea, erau persoane care, așa cum se spunea în sat, aveau pe „lucrul cel rău” în ei. Aici cu riscul de a greși, aș menționa pe: Vasile Done și Ion Ceriu.

Visele au fost mereu o preocupare pentru oamenii din sat, iar semnificația lor a fost subiectul mai multor interpretări. De exemplu dacă visai struguri negri, te îmbolnăveai, sau dacă visai o apă curgătoare, prevestea o căsătorie. Și tot așa, iar printre simboluri regăsim foarte multe alte exemple. De-a lungul timpului, în sat, am auzit multe superstiții pe care o să le redau mai jos:

- Dacă la masă se vărsa din întâmplare paharul cu rachiu, se credea că cineva caută cearta sau era semn de pagubă.
- Consumul de struguri albi în somn, însemna că persoana respectivă va fi supărată sau va plânge, iar strugurii negrii simbolizau boala, gălciul sau necazul. Mortul înviat însemna bucurie.
- Trecea unei ape sau a unei punți simboliza necazul.

- ✦ Dacă un deal apărea în vis era vorba de belșug.
- ✦ Visarea unui copil mic însemna necaz.
- ✦ Primul pahar de Țuica (rachiu) se bea în întregime.
- ✦ * Înainte de a se bea primul pahar de rachiu se vărsau și câteva picături pentru morți (libații).
- ✦ Atunci când noi copii aveam bube dulci, un fel de bubițe ce apăreau primăvara în jurul gurii și care erau destul de deranjante, mamele noastre luau o bucată de cârpă, o umezeau în rachiu și frecau puțin, după care ne ungeau cu untură de porc. Chiar avea efectul scontat, ne trecea destul de repede. Pentru anumite contuzii sau pentru frecționarea anumitor părți ale corpului se folosea rachiul fuză, adică cel de la începutul fabricării rachiului, fruntea.
- ✦ Era vreme de ploaie atunci când rândunelele zburau de sus în jos, atingând chiar pământul.
- ✦ De asemenea se credea că îi va muri vaca ori va păți ceva rău cel care va dăra un cuib de rândunică.
- ✦ Casele care aveau sub streșini mai multe cuiburi de rândunica erau considerate a avea noroc tot anul.
- ✦ Când auzeai cucul cântând pentru prima dată, primăvara, și erai orientat cu privirea spre acesta, era semn bun, iar dacă te găsea și cu bani în buzunare, trebuia să-i arunci înspre el, pentru a avea bani tot anul.
- ✦ Obiceiul ridicării în sus al unui copil la venirea unui străin în casă. Copilul se ridica în sus cu ambele mâni deasupra capului ca acesta să crească mare descântându-se: uite așa de mare-i băiatul/fata. Se mai practica și ridicarea copilului cu creștetul capului peste grinda casei, la aniversarea zilei de naștere, pentru ca acesta să aibă multă veselie și să țină sus totdeauna cât mai sus. Aceste obiceiuri erau obligatorii pentru nași.
- ✦ Culoarea roșie era folosită în diferite situații, cum ar fi: la pomi, cărora li se lega un șnur de lână roșie. Același procedeu se aplica și vacilor și oilor după fătare, mieilor fătați recent, pentru a nu se deochea. De asemenea, același lucru se făcea și atunci când se scoteau mieii primăvara la pășunat, li se lega un fir roșu de lână

pentru a nu se apropria cel rău. Obiceiul era aplicabil și pentru boi sau cai, atunci când se mergea la târg.

- ✦ Gestul de a scuipa pe cineva care sa nu fie deochiat, pentru că, în conformitate cu structura gândirii tradiționale, două realități malefice se resping reciproc uneori însoțită de interjecția ȕiu sau piei drace, pentru a îndepărta răul ce se poate abate asupra lui. De asemenea, la îmbăierea unui copil se scuipa de trei ori pentru ca tot răul să rămână în apă. Se scuipa de asemeni de trei ori atunci când cineva zărește în drum, în special pe întuneric, ceva deosebit sau neobișnuit, adică să spurce ceea ce a văzut în speranța că va dispărea. Când femeile începeau să toarcă fuiorul, scuipau de doua trei ori fusul ca să se umple repede, iar după ce s-a umplut un fus se scuipa iar că să nu se deoache. Dacă la păscut se pierdeau vitele ori oile, se scuipa în palmă și se lovea cu muchia celeilalte mâini și în funcție de unde se ducea scuipatul, acolo se găseau animalele. Același procedeu se aplica și pentru obiectele pierdute. Copiii foloseau și un fel de descântec: scoate darace ce-ai furat, că te duc la spânzurat.
- ✦ Zilele săptămânii luni și joi sunt zile înrudite pozitiv, binefăcătoare, și este bine să se muncească în aceste zile. Marți și sâmbătă sunt zile înrudite prin caracterul lor negativ, nefast, se spune că îți merge prost în tot, iar dacă pornești la drum, îți va merge rău. Sâmbăta, în schimb, se duce la nuntă, miercurea și vinerea sunt zile bune din săptămână, propice pentru orice. Duminica, zi de încheiere și de început a săptămânii, este timpul sacru de odihnă.
- ✦ De Bobotează este bine să mergi călare pe un cal alb, însă nu este bine sa cazi de pe cal, deoarece se spune că vei avea mari probleme tot anul.
- ✦ Nu este bine sa te împiedici și să cazi în colțul mesei.
- ✦ Când sar scânteile din foc este semn ca vin oaspeți, iar când se sting greu este semn că vor sta mult.
- ✦ Gunoiul nu se scoate seara din casă, este aducător de pagubă.
- ✦ Descântecetele se fac seara și dimineața până la răsăritul soarelui.

- ✦ Nu se împrumută semințe de porumb până nu-și seamănă gospodarul tot ogorul, deoarece își va pierde norocul, iar recolta va fi mică.
- ✦ Se spunea că nu este bine ca cei mici să se uite prin sită sau ciur pentru că vor deveni sașii.
- ✦ Satul lui Cremene, sau sat fără câini-loc fără stăpân, fără control, în care oricine intră și face ce vrea;
- ✦ Lipitoarea satului: era cămătarul sau cel care nu muncea;
- ✦ A se supăra ca văcarul pe sat: se spune celui care se supără fără motiv, fără să aibă dreptate, de multe ori se întoarce împotriva lui;
- ✦ A fi poșta satului: a umbla cu bârfeli de la unul la altul;
- ✦ Norii groși negri prevesteau ploaie cu piatră sau furtună. Oamenii înfingeau un obiect de metal, cuțit sau topor în pământul din fața casei, pentru a sparge sau a alunga norii;
- ✦ Exista denumirea de toacă, însemnând ora 16, când se bate toaca de Vecernie, la mănăstiri;
- ✦ Bătrânii satului se orientau după astre, cunoscând poziția anumitor stele în diferite anotimpuri.

De-a lungul timpului, am auzit și multe vorbe cu tâlc, proverbe și zicători. Chiar tatăl meu folosea multe dintre ele, cel mai des era aceasta, „să nu mergi niciodată alături cu drumul”. Prof. Petru David mi-a trimis și el câteva, scrise într-un grai moldovenesc mai special și pe care le redăm mai jos.

„A căzut ca musca-n lapti!”

„A dat paru(l) în mâna nebunului!”

„A ieșit ca păduchele în frunți!”

„A înțărcat bălaia!”

„Are limbă di vorghit, dar îi lipsește capul di gândit!”

„Are să hie la Paștili Calului sau la Sf. Așteaptă!”

„Așteaptă mură-n gură!”

„A tunat ș(i) i-a adunat”,

„Bați apa-n piuă digiaba!”

„Bate șeaua să priceapă iapa!”

„Banii strângătorului în mâna cheltuitorului!”
„Bărbatu(l) prost, bun odor la casă o fost!”
„Boii ară ș(i) caii mănâncă!”
„Buturuga mică răstoarnă carul mare!”

„Caută cai morți să li ei potcoavele”,
„Caută nod în papură”,
„Caută ceartă cu lumânarea”,
„Calcă alături cu drumul”,
„Calu(l) de dat, nu se caută în gură”,
„Capra râioasă ține coada sus!”
„Calu(l) bun din grajd sâ vinde!”
„Cămașa-i mai aproape di piele decât sumanu(l)!”
„Când îi dai, îi fată vițica, când îi ceri, îi moare boul!”
„Când se vede țiganu(l) împărat, mai întâi îl spânzură pe tată-su!”
„Cât îi baba di bătrână, tot mai dorește vreme bună!”
„Ce știe satu(l), nu știe bărbatu(l)!”
„Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face!”
„Ce naște din pisică, șoareci mănâncă!”
„Ci-i în mână, nu-i minciună, ci-i pi gard, o bate vântul!”
„Cine poate, oase roadi, cine nu, nici carne macră!”
„Cine mă vede cu un ochi, eu am să-l văd cu doi!”
„Cine nu deschide ochii, deschide punga!”
„Cine a pierdut drumu(l), îi bucuros ș(i) de-o cărare!”
„Cine a fost mușcat de șarpe, se teme și de șopârlă!”
„Cine fuge după doi iepuri, nu prinde nici unul!”
„Cine se scoală de dimineață, diparti ajungi!”
„Cine-a mai văzut babă frumoasă ș(i) copchil cuminte!”
„Cu o floare nu se face primăvară!”
„Cum îi sacu(l), așa-i ș(i) petecu(l)!”
„Cum îi turcu, îi ș(i) chistolul!”
„Cu prostu(l) să n-ai de-aface nici în clin, nici în mână!”
„Cu rămă mică se prinde piește mare!”

„Dacă te ține cur(e)aua, atunci încearcă!”,
„Dacă nu faci foc, nu iese fum!”,
„Datoria di bani îi ca o pecingine. Dacă n-o plătești se tot întinde!”,
„Dă bo(i)ete cu negru piste verde, că stăpănu-i chior, nu vede!”,
„Dă-mi Doamne mintea moldoveanului cea di pi urmă!”,
„Decât cu-n prost la câștig, mai ghini cu-n deștept la pagubă!”,
„De unde-i ața subțire, de acolo se rupe!”,
„Degeaba bați darabana la urechea surdului!”,
„După război mulți viteji s-arată!”,
„După întrebare ș(i) răspuns!”,
„Dumnezeu îți dă, da-n traistă nu-ți bagă!”,
„Dumnezeu nu bate cu ciomagul,
dar ș(i) când te-o păli pălit rămâi!”,

„Femeia nescîrmănată, îi ca moara neferecată!”,
„Ferește-mă Doamne di prieteni, că di dușmani mă feresc eu!”,
„Foaie verde di dai n-ai, ia nu da, să vezi cum ai!”,
„Frica păzește bostănăria!”,
„Gardu(l) cu propteli nu cadi!”,
„Găina bătrână face z(e)ama bună!”,
„Graba strică treaba!”,
„Gura păcătosului adevăr grăiește!”,
„Gura lumii numai pământu(l) o poati astupa!”,

„Îi brânză bună în burduf di câ(i)ne!”,
„Îi cunoscut ca un cal breaz!”,
„Îi deștept di uită di la mână până la gură!”,
„Îi drag a face treabă ca ș(i) cî(i)nelui a linge sare!”,
„Îi fudul de-o ureche ș(i) din alt an n-aude!”,
„Îi gură-cască!”,
„Îi greu să înveți calu(l) bătrân la călărie!”,
„Îi gros di obraz!”,
„Îi ieftin la făină ș(i) scump la tărăță!”,
„Îi lung cât o zi de vară!”,
„Îi lovit cu leuca!”,

„Îi prost di dă în grochi!”,
„Îi pi drojdii!”,
„Îi tămâiet ghini di tot!”,
„Îi singur cuc!”,
„Îi un târie brâu!”,
„Încetu(l) cu încetu(l) se face oțetu(l)!”,
„Înțeleptul făgăduiește și prostul trage nădejde!”,

„L-a potcovit ghini!”,
„La omul sărac nici boii nu trag!”,
„Las-o moartă-n popușoi!”,
„La război, înapoi, la plăcinte, înainte!”,
„L-a luat pi nu știu în brațe!”,
„La așa cap, așa căciulă!”,
„Lauda de sine nu miroase a ghini!”,
„La pomul lăudat să nu ti duci cu sacul mare!”,
„Lasă că are să mai ajungă Drăguș la Căuș!”,
„La un car di oale îi destul o măciucă!”,
„L-a prins cu ocaua mică!”,
„Lăcomia pierde omenia!”,
„Lâna bună mărăcini adună!”,
„Lupul își schimbă părul, dar năravul ba!”,
„Lucru(l) ce-l poți face azi, nu-l lăsa pe mâ(i)ne!”,

„Mai ghini ti înțelegi cu un dușman înțelept,
de cât cu un prieten prost!”,
„Mai ghini sărac ș(i) curat, de cât bogat ș(i) înglodat!”,
„Măsoară de șapte ori ș(i) taie o dată!”,
„Mâța cu clopoței la urechi nu prinde șoareci!”,
„Mâța blândă zgârie rău!”,
„Milă mi-i di tini, dar di mini mise rupe inima!”,
„Mortu(l) di la groapă nu se mai întoarce!”,

„Nevoia ti duci pi undi nu țâ-i voia!”,
„Nici nu știi de undi sari iepurili!”

„Nici un suiș fără coborâș!”,
„Nici salcia nu-i lemn di bute, nici moșicul nu-i om de frunte!”
„Nimeni nu-i lemn de icoană!”
„Nu-i nici câ(î)ne, nici ogar!”
„Nu-i nici cu morții, nici cu vii!”
„Nu ti amesteca undi nu-ț(i) fierbi oala!”
„Nu-i numai un câ(î)ne îi scurt de coadă!”
„Nu-ți întinde mai mult de câtă-i plapuma!”
„Nu mă călca pi coadă, c-o încurci!”
„Nu aduce anul ce aduce ceasul!”
„Nu-i suflă oricine în borș!”

„Obrazul subțire cu cheltuială se ține!”
„O dat ortul popii!”
„Omul amorezat îi ca un câ(î)ne turbat!”
„Omu(l) vrednic scoate bani ș(i) din piatră sacă!”
„Omu(l) deștept se cunoaște după întrebări!”
„Omul sfințește locul!”

„Paza bună trece primejdia ră!”
„Până nu ti lovești cu capul de pragul di sus, nu-l vezi pe cel di gios!”
„Până la Dumnezeu ti mănâncă sfinții!”
„Pi cine nu-l lași să moară, nu ti lasă să trăiești!”
„Popa cu opinci încălțat, di nimeni nu-i ascultat!”
„Poale lungi ș(i) mintea scurtă!”
„Prinde orbul, scoate-i ochii!”
„Prieten(l) la nevoie se cunoaște!”

„Să-ți găsești omul căruia să-i dai pomul!”
„Sătulul nu crede flămându(l)!”
„Săracu(l) ghini cât rău aștepți!”
„Sângele apă nu se face!”
„Să hie ș(i) frumoasă ș(i) lăptoasă ș(i) seara devreme acasă, nu se poate!”
„Scânteia mică aprinde focul mare!”
„Se face luntre ș(i) punte!”

„Se cunoaște că nu îi sunt boii acasă!”,
„Se întâlnește deal cu deal, dar di cum om cu om!”,
„Se vede câ-l mănâncă chelea!”,
„Se ține di om, ca scaiul di coada calului!”,
„Se au di ghini ca mîța cu cânili!”,
„Se lasă pi tânjală!”,
„S-o dus vestea ca di-un popă tuns!”,
„Socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg!”,
„Spune câte-n Lună ș(i)-n stele!”,
„Strâmbii mănâncă țara!”,
„Sutele mărită slutele!”,
„Surcica nu sari departe di tăietor!”,

„Ș(i) tăcerea—i un răspuns!”,
„Ș(i) cu-n rac, tot sărac!”,

„Toți copacii înfloresc, dar nu toți rodesc!”,
„Toamna se numără bobocii!”,
„Toaca nu-i bătută di două ori pentru o babă surdă!”,
„Tot pățitu-i priceput(l)!”
„Tot învățul(l) are ș(i) dezvăț!”,
„Toți țigani iși laudă ciocanul!”,
„Trăiește cu capul-n nori!”,
„Țara arde ș(i) baba se chiaptănă!”,

„Umblă Teleleu-Tănase!”,
„Umblă cu capu(l) în traistă!”,
„Undi nu-i cap vai di chicioari!”,
„Un nebun aruncă o chiatră în baltă ș(i) zece în-
țelepți se ostenesc s-o scoată!”,

„Unu-i cu folosul și altul cu ponosul!”,
„Unde-i lege, nu i tocmeală!”,

„Vorghii să nu adormim!”,
„Vorghile-s di argint ș(i) tăcerea —i di aur!”

„Vorba multă, sărăcia omului!”,
„Vorba ră se duce ca glonțul din pușcă!”,
„Vraghia mălai visează ș(i) calicul praznic!”.

II.18.2.4. Obiceiuri din ciclul vieții

A. Nașterea și botezul

Un prilej de bucurie pentru familiile din sat, nașterea unui copil era marcată sau sărbătorită prin anumite ritualuri, care se făceau atât înainte cât și după naștere. La două săptămâni de la naștere, lăuza trimitea la biserică o femeie mai în vârstă (de regulă moașa), care să-i aducă „dezlegarea”, agheasma slujită special în acest scop de preot. Timp de 40 de zile, aceasta nu avea voie să iasă din ogradă, pentru că se considera că era mare păcat.

Nașii copilului în general erau cei de cununie ai părinților. Pe certificatul de botez, emis de biserică, erau trecute pe spate și numele nașilor.

Botezul copilului Lică Vasilică Stoenciu, 1995,
Biserica Sfântul Dumitru din Tupilați (Preot Marcu Gheorghe)

La botezul copilului, nașa pune atașat de lumânarea de botez un material de rochie pentru mamă și o bucată de pânză albă, numită „crîjmă” (în care se învelește copilul când se scoate din baie). Creștinarea se face în biserică, prin botez, în ritual ortodox, copilul este dus la biserică de nașă (nană), mama neavând voie să iasă din casă. După botez, urma scaldătoarea mare unde pruncul era îmbăiat de nași în apa caldă, apoi uscat, îmbrăcat, închinat și adormit. La scoaterea din scaldătoare, copilul este scuipat de 3 ori și ridicat în sus tot de 3 ori, pentru a fi ferit de rele și a crește mare. La petrecerea de după botez are loc cumetria, la care participă toate rudele apropiate. Petrecerea se făcea în casa părinților.

B. Nunta

Pregătirea și desfășurarea unei nunți tradiționale solicita timp și pregătire psihică adecvată, așa cum spune o zicală populară: „Când e vremea de însurat,/ Nu ai vreme de lucrat,/ Că mergând ca să lucrezi/ Din inimă mereu oftezi!”. Ciclurile de reproducție ale plantelor și animalelor au generat, împreună cu regulile impuse de Biserică, două importante sezoane de nunți: toamna, până la Lăsatul Secului de Postul Crăciunului, în satele predominant agrare, și iarna, între Bobotează și Lăsatul Secului de Postul Paștelui, în satele pastorale. Vârfuri secundare ale nupțialității, determinate de Sărbătorile de Drăgaică (24 iunie) și la Sântilie (20 iulie), puteau apărea și vara. Căsătoria și relațiile conjugale erau interzise de Biserică în zilele de post ale săptămânii, în posturile de peste an și, din motive lesne de înțeles, în perioada ospetelor cu mâncare și băutură din belșug (între Crăciun și Bobotează, în Săptămâna Luminată). Zilele săptămânii favorabile căsătoriei (pețit, logodit, încredințare, cununie) erau duminica și joia. Ca personificare mitică, miercurea era o femeie văduvă și stingheră, nefastă pentru vreo acțiune matrimonială, iar sâmbăta și marțea au fiecare câte trei „ceasuri rele”. Interdicțiile erau întărite prin diferite zicale: „Toate pe dos și nunta marțea”; „După ce că nu sunt tineri, se logodiră vineri!”. Și tupilățenii și toți cei de pe Valea Elanului, n-au făcut niciodată notă discordantă față de cele prezentate, aceștia au ținut cont întotdeauna de obiceiurile tradiționale ale zonei.

În vremea copilăriei mele, nunta era considerată o mare sărbătoare a satului, un prilej potrivit pentru petrecere, veselie, dans și voie bună. Nunțile se făceau în general toamna după culesul viei, iar vinul de casă trebuia să fie prezent pe mese din belșug. Se mai făceau nunți și în alte perioade ale anului, acestea însă erau mai rare. Toate nunțile se făceau la sfârșit de săptămână. participau rudele mirelui, rudele miresei, rudele nașilor și uneori și alți oameni din sat. Nunta era stabilită în general cu un an înainte. De atunci se tocmeau lăutarii, femeile care se ocupau de prepararea mâncării, se creșteau animalele care se sacrificau pentru nuntă.

Stabilirea nașilor nu se făcea întâmplător, aceștia fiind părinții spirituali ai tinerilor căsătoriți, considerați mai importanți decât părinți biologici ai tinerilor. Familia ar fi trebuit să le poarte respect toata viața, mergând până la a doua ori a treia generație cu recunoașterea acestora. Invitația de nuntă începea pentru fiecare parte (socri mari, socri mici, nași), migrând pe la rude cu plosca plină cu vin sau cu o sticlă de vin obișnuită. Invitația era orală și se făcea înainte de a se oferi plosca cu vin („avem plăcerea de a ne însoți la nunta băiatului/fetei”), iar simplul fapt că cel invitat a băut din plosca oferită însemna ca a acceptat invitația la nunta, zicând, „să vă fie de bine!”. Cea mai mare agitație înainte de nunta era la casa miresei. Viitoarea mireasă avea obligația să se îngrijească de hainele ei și de cămașa mirelui, ambele cusute de ea cu fir de borangic, și de asemenea de ștergarele albe pe care trebuie să le ofere părinților, nașilor și altor rude apropiate, precum și de alte veșminte pe care le oferă cadou socrilor și copiilor acestora.

Straiele de nuntă pentru ambii tineri erau speciale, acestea se purtau o singură dată, adică în ziua căsătoriei, fiind apoi păstrate toată viața în lada de zestre. La tot acest ritual participau toate rudele miresei, iar fetele tinere nemăritate, se ocupau și de coacerea turtei miresei, adică colacul care se rupea după cununia religioasă deasupra capului miresei și se arunca în patru părți, fiind prinse de fetele care urmau a se mărita. Zestrea miresei era „dota” cu care tinerii căsătoriți începeau noua viață. De asemenea, se pregătea carul sau căruța cu care se transporta zestrea, boii sau caii se spălau, se țeșeau și se ornau cu

fundițe roșii. Zestrea înainte de colectivizare era formată din: terenuri agricole, vie, unelte de muncă, animale de îngrășare (porci, berbecuți), vaci de lapte, păsări, etc. Pe lângă cele menționate, zestrea miresei mai era formată și din mobilier de casă: șifonier, pat, oglindă, mese, scaune, iar în lada de zestre erau aranjate frumos toate lucrurile trebuincioase pentru o gospodărie, cearceafuri, fețe de pernă, cuverturi, leghicere, perine, plapumă, ștergare, batiste, toate țesute și brodate de tânăra mireasă, ceea ce dovedea faptul că aceasta a fost înzestrată și poate să-și înceapă noua viață.

Nunta propriu-zisă ținea trei zile, începea de sâmbătă după amiază, la părinții mirelui, prin cântatul de bun venit al lăutarilor și prin jocul tinerilor bărbați, moment de bucurie pentru toată suflarea satului. A doua zi, duminică, nunta începea dis de dimineață, cu gătitul mirelui, vorniceii aduceau lăutarii în camera unde se gătea mirele și cântau cântece de jale, în general cele care aminteau de despărțirea de libertate a tânărului.

Aspecte ale nunții familiei Mihal Costică, 1990

La casa miresei, la fel, pregătirile erau în toi. Dis de dimineață, mireasa era pregătită pentru nuntă. La ora 10:00 mirele, împreună cu tinerii și lăutarii, se deplasează la nași, acolo unde sunt serviți

cu dulciuri, țuică și vin și unde se joacă hore. În jur de ora 12:00, tot alaiul, compus din nași, mire și rude, pleacă spre casa socrilor mici, acolo unde sunt așteptați de socrii mici și de mireasă, cu mare pompă. Imediat după o horă cu tot alaiul, începe gătitul miresei, la care participă fetele nemăritate și femeile mai tinere, care împreună cu câțiva lăutari îi cântă miresei cântecul de despărțire de părinți, „Ia-ți mireasă ziua bună” și alte cântece de jale. În acest timp hora tinerilor este în toi, iar după terminarea gătitului miresei, nașii, mirele și nuntașii sunt puși la masă. După terminarea mesei, întreg alaiul se deplasează la casa părintească a mirelui, cu fanfara cântând marșul, pe toata distanța de la mire la mireasă. În același timp, mireasa, gătită frumos, este urcată în carul cu zestre și transportată până la casa mirelui, unde este așteptată de părinții mirelui și toți nuntașii. În scurt timp, întreg alaiul ajunge la biserica din sat, pentru cununia religioasă. Cununia se face după ritualul creștin ortodox și numai în baza certificatului de căsătorie emis de starea civilă.

La ieșirea din biserică, tinerii stau împreună în curtea bisericii, acolo unde se făceau uneori și poze, cu tot alaiul. Pe parcursul deplasării, spre casa mirelui, din loc în loc, copii și tinerii din sat, opresc mireasa cu câte o găleată cu apă iar aceasta are obligația să o răstoarne iar mirele să pună bani din metal sau hârtie, în general monede, aceasta simbolizând prosperitatea familiei. Petrecerea de nuntă ține până noaptea târziu și se termină cu dezgătitul miresei (adică scoaterea voalului miresei) și ducerea cu alai de către tinerii căsătoriți a nașilor acasă. Tinerii

Recuperarea miresei după „furtul” acesteia, nunta familiei Mihal Costică

căsătoriți se duc împreună în camera special amenajată pentru ei, iar a doua zi de dimineață, soacra mare, în văzul mai multor persoane, joacă cearșaful în care au dormit tinerii căsătoriți cu semnul fecioriei tinerei fete. În continuare, în ziua de luni, pe la ora 10, lăutarii se împart în două, o parte se duc la nași și o parte la socrii mici, pentru a strânge nuntașii care vor veni la socrii mari, la petrecerea numită și „masa mare”.

Petrecere de la nuntă din sat, 1970

Petrecerea se continua până noaptea târziu, iar în jurul orei 4 dimineața începe strigarea darului. Darul debuta cu nașii, care dăruiau tinerilor căsătoriți în general bani, dar și produse însoțite de fraza ritualică „de la noi mai puțin de la Dumnezeu mai mult” și „casă de piatră tinerilor căsătoriți”.

Uneori nașul mai ținea și câte o cuvântare, admirată de nuntași. Urmau apoi părinții fetei și părinții băiatului care dăruiau și ei bani, produse, animale de producție, cum ar fi vaci, oi, porci. De asemenea, toți nuntașii dăruiau bani și produse și chiar animale, fiind amintite cu voce tare, ca să audă toți nuntașii cât a dat cutare și cutare familie.

Poza de familie la parastasul de înmormântare a lui Panaite Nedelcu, 1990

Nunta se termina cu marșul de plecare și de ducere acasă a nașilor, de obicei într-un căruț, cotigă ori grapă. Spre seară, cei apropiați serveau și ciorba de potroace. În prima duminică după nuntă, nașii „scot”, adică merg împreună cu finii la biserică pentru a primi binecuvântarea.

C. Înmormântarea

Moartea și respectiv înmormântarea au reprezentat din totdeauna pentru locuitorii satului momente de tristețe și jale. După constatarea decesului, cea dintâi grija a celor din familie era să deschidă larg ferestrele și ușile camerei pentru a ieși sufletul mortului, iar peste întregul corp se pune a o pânză albă brodată cu fir negru. După spălare și îmbălsămare, se pregătesc sicriul și cele necesare, de către o persoană care se ocupă în mod special de aceste rânduieli. „Pomul”, o practică moștenită din vechime, este împodobit în seara de dinaintea înmormântării. Acesta era transportat de un urmaș sau o rudă a defunctului. Pe drumul spre biserică, la cele 12 punți, se oferă celor apropiați diferite obiecte de îmbrăcăminte, lenjerie, ori alte produse.

Peste groapa de mormânt se dau de pomană păsări de curte, găini de obicei. Apoi avea loc parastasul și pomenirea.

II.18.2.5. Obiceiuri și tradiții de iarnă

Obiceiurile și tradițiile de iarnă sunt bine-cunoscute și ținute și astăzi. Altădată, acestea începeau cu tăiatul porcului de Ignat, între 18 și 20 decembrie. Tăiatul porcului avea loc după un ritual anume, cu pârlire ori jupuire. Înainte-vreme, se obișnuia numai jupuirea, întrucât pielea era absolut necesară pentru confecționarea opincilor. Toți bărbați și chiar copiii de vârstă școlară purtau opinci din piele de porc sau vițel. Tranșarea începea cu capul porcului. Înainte de tranșare se făcea pe capul porcului un semn ritualic al crucii. După aceea se tăia o bucată din coada porcului și apoi se arunca în coteț, obicei care se făcea de obicei în speranța că anul următor va exista un porc și mai gras de tăiat. Dacă în timpul tranșării se constata că porcul are splina lungă, asta însemna că iarna va fi lungă. După tranșare se mânca de obicei pomana porcului și se servea o băutură. Gospodinele se ocupau de spălatul mațelor pentru prepararea caltaboșilor și a cârnaților. În general, stomacul porcului (toba) se detașa separat, se spăla și se freca cu sare și se umfla, după care se agăța de grinda casei pentru a arăta celor care veneau în vizită cât de mare a fost porcul.

Tăierea porcului de Crciun, în sat, 1996

II.18.2.5.1. Obiceiuri de Crăciun

Și satul Tupilați, ca de altfel întreaga zonă a Moldovei, este bogat în tradiții, păstrând de-a lungul anilor datinile și obiceiurile străvechi. Crăciunul este una din cele mai importante sărbători ale creștinilor, fiind sărbătorită cu mult fast, în cele trei zile cât ține sărbătoarea familiile primesc vizita nașilor și a altor rude de la oraș, petrecând cu veselie și voie bună. Dinainte de Crăciun, copiii se pregătesc pentru a merge și a colinda cu „Steaua” și cu „Cei trei Crai de la Răsărit”.

a. „Steaua” de Crăciun

Obicei ce se mai organizează și astăzi, de către copiii până pe la vârsta de 10 ani. Steaua este confecționată din două bețe puse în cruce, având la mijloc un rotund cu Maica Domnului cu Pruncul, pe ambele fețe, iar între bețe sunt înșirate diferite petale din hârtie, cu un mic clopoțel. Colindul este cântat de doi copii în fiecare casă de gospodar, din prima zi de Crăciun, pe 25 decembrie. Atunci când nu terminau de cântat în prima zi, la fiecare gospodar, mergeau și a doua zi. Iată cântecul:

Nașterea ta, Hristoase,
Dumnezeul nostru,
Răsărit-a lumii lumina cunoștinței,
Către dânsa care slujește stelelor
De la stea s-a învățat,
Să se închine ție,
Soarelui dreptății,
Și să te cunoască pe tine,
Răsăritul cel de sus.
Doamne, mărire ție!
În orașul Bethlehem,
Veniți boieri să privim,
Căci astăzi ni s-a născut
Domnul fără! de început!

Din Fecioara Maria
Și din neamul lui David,
Zămislit din Duhul Sfânt.

Amin, Amin!

(Unul dintre copii:)

Tot omul de sub soare,
Când îi vine vremea moare,
Omul bea și veseleşte
Iar de moarte nu gândește!
Atunci moartea îl ia din locul luminat
Și îl duce în locul întunecat și îi zice:
«Omule, omule, dacă ai frați și surori,
Fii și nepoți,
Împărțește avuțiile tale la toți!»

În vecii vecilor, amin!

La mulți ani!"

Copiii primesc în general bani, pe timpul meu primeam cam câte un leu sau doi la fiecare gospodărie.

b. Trei crai de la răsărit"

Este un obicei organizat de copiii mai mari, de obicei între 9-13 ani. Copiii care formează această ceată, compusă din trei, având o costumație aparte, formată din: căciulă de crai, făcută dintr-un schelet din lemn ce urmărea conturul unei căciuli adevărate, pe care se înșira hârtie colorată; combinezonul, format dintr-o cămașă din pânză albă, lungă; o flaneă roșie; izmene albe; ciorapi albi; opinci de porc; o cârjă din fier. Toți craii cântau următorul cântec:

Sfânta maica a lui Iisus
Rătăcește în jos și-n sus,
Pe un plai scăldat în soare
Prin fânețe numai floare,

Cătând loc să odihnească
Și pe Fiul Sfânt să-L nască!
La un grajd de boi sosește,
Jos în iesle poposește,
Boii blânzi la ea suflau,
Și pe fiu mi-l încălzeau!
Odihnită, maica sfântă,
Îngerii din cer îi cântă!
Maica trandafir la față,
Cuprinzându-și pruncu-n brațe,
Îl alintă și-l dezmiardă,
Și de acum până în vecie,
Amin, Doamne, Slavă Ție!

Cu dor și bucurie, la anu` și la mulți ani!

Copiii primesc bani de la fiecare gospodar, mulțumind.

II.18.2.5.2. Obiceiuri de Anul Nou

a. Plugușorul

Una dintre cele mai frumoase tradiții și obiceiuri de Anul Nou este mersul cu plugușorul. În ziua de ajun, pe 31 decembrie, copii formează cete din câte 3-4 copii și merg pe la fiecare gospodar, recitând plugușorul spus în cor în fața casei. Aceștia merg din casă în casă, cutrierând tot satul. Tradițiile și obiceiurile sunt oarecum diferite în satele componente ale comunei. Plugușorul, așa cum l-am cunoscut eu, la cumpăna dintre ani, denumit în zona noastră, se mai folosea și pentru „îngropatul anului” de către flăcăii care mergeau cu plugul tras de boi pe la gospodari și trăgeau o brazdă în curtea fiecăruia. Așa ne-am trezit și noi prin anii '50, cu ograda pe jumătate arată cu un plug tras de boi! După ce-ți arau ograda, tinerii urau după aceea la geam un plugușor, având ca temă munca depusă pentru obținerea pâinii,

creșterea animalelor și bogăția pământului în anul ce avea să vină. Voi consemna o variantă de plugușor, scrisă de tatăl meu:

Aho, aho, copii și frați
Stați puțin și nu mânați!
Lângă boi v-alăturați
Și cuvântul mi-ascultați!
Mâine anul se înnoiește,
Plugușorul se pornește
Și începe a ura,
Pe la case a colinda.
Iarna-i grea, omătu-i mare,
Semne bune anul are.
Semne bune de belșug,
Pentru brazda de sub plug.
Plugușor cu patru boi,
Ia mai mânați măi flăcăi! Hăi, hăi...
S-a sculat mai an,
Bădica Traian,
Și-a-ncălecat
Pe-un cal învățat,
Cu șaua de aur,
Cu nume de Graur,
Cu frâu de mătase,
Împletit în șase,
Cât vița de groasă.
El în scări s-a ridicat,
Peste câmpuri s-a uitat,
Să aleagă-un loc curat,
De arat și semănat.
Și-a pornit într-o joi,
Cu un plug cu doisprezece boi.
Boi boureni,
În coada codălbei,

În frunte ținăței.
Ia mai mânați, măi flăcăi! Hăi, hăi...
Cu luna, cu săptămâna,
Își umplu cu aur mana.
Și el vru sa vadă
De-i dete Dumnezeu roadă.
Era-n spic cât vrabia,
Era-nalt cât trestia!
Ia mai mânați, măi flăcăi! Hăi, hăi...
Traian iute s-a întors
Și din grajd alt cal a scos.
Un alt cal mai năzdravan,
Cum îi place lui Traian.
Negru ca corbul,
Iute ca focul,
De nu-l prinde locul.
Cu potcoave de argint,
Ce dă sporul la fugit.
Traian iute-a-ncălecat,
La Tighina- apucat
Și oțel a cumpărat,
Ca să facă seceri mari,
Pentru secerătorii tari.
Și-altele mai mititele,
Pentru fete ochesele
Și neveste tinerele.
Cum a dat Dumnezeu an,
Holde mândre lui Traian,
Astfel să dea și la voi
Ca s-avem parte și noi.
Să vă fie casa, casă;
Să vă fie masa, masă;
Tot cu mesele întinse
Și făcliile aprinse.

Și la anul să trăiți,
Să vă găsim înfloriți,
Ca merii,
Ca perii,
În mijlocul verii,
Ca toamna cea bogată
De toate-ndestulată.
De urat, am mai ura,
Dar mă tem că va-nsera,
Pe-aici, pe la dumneavoastră,
Depart de casa noastră.
Și ne-așteaptă și-alte case,
Cu bucate mai gustoase,
Cu pâine caldă pufoasă,
Cu vinul de viță-aleasă,
Hăi, Hăi, mânați măi!

LA ANUL ȘI LA MULȚI ANI!

b. Trupa de Anul Nou, denumită și „Jieni”

O adevărată stagiune de teatru popular, formată din 11 membri, având o costumație specifică fiecărei categorii de personaj pe care-l reprezenta și anume: anul nou, anul vechi, ciobănaș, vânător, jian, jie-niță, soldat, haiduc, ciocoiul. Toți gospodarii satului primeau această trupă, nimeni nu se culca până nu ajungea și la gospodăria lui. Trupa începea dint-un capăt al satului, în jurul orei 18, seara și termina a doua zi pe la ora 10, mergând pe la toate gospodăriile. Unii gospodari îi puneau la masă, îi serveau cu plăcintă și diverse prăjituri. Primeau bani de la fiecare gospodar. Acest obicei se desfășoară după un scenariu foarte bine pus la punct cu mult timp înainte, unii având pe lângă costumația specifică clopote la picioare, iar unul din formație sufla tot timpul dintr-un corn de bou pentru a anunța gospodarii că se apropie de gospodăria lor. Intrarea în gospodărie era dictată de ordinea în care se desfășura piesa de teatru, după o scenografie specială, astfel:

În timp ce formația intră în șir indian și cântă în cor, se așază în cerc în spațiul de joc după care:
intră în scenă, doi haiduci, anul vechi, vânătorul și ciocoiul:

Iată Anul Nou s-a apropiat (bis)
Din ceruri, vă vine-mpodobit (bis)
Ca un împărat (bis)
De la domnul Sfânt și inecuvântat (bis).
(Intră Anul Nou, cântă):
Eu sunt Anul Nou sosit
De lume foarte dorit
În lume când am intrat
Lumea toată am curățat
De ciume și de holere
Și de alte boale grele (bis)!

Anul Nou se adresează Anului Vechi, fără melodie (teatral).
Bună ziua veterane,
Boier mândru, căpitane
Cine ești? Voiești a-mi spune?
Care este al tău nume?
Ești tu Ștefan ori Mihai,
Glorios mergând la rai?
Sau vreun bun apărător
Pentru acest cinstit popor?
Hai vorbește mai curând
Că-ți zbor crierii în vânt!

*Anul Nou se repede cu buzduganul la Anul Vechi,
Anul Vechi se adresează Anului Nou:*

Bă, eu sunt Anul Vechi trecut
Care multe am pătimit
Pentru acest popor cinstit!
Iar tu, o ramură-rămureață
Dintr-a moșneagului bătrânească,

Prea mare îndrăzneală ți-ai luat
Pe mine de m-ai întrebat!
Căci eu cu bătrânețile mele
Îmi vine să mă răzbun pe tinerețile tale!
Vânătorul se adresează Anului Nou și Anului Vechi:
Anul Nou și Anul Vechi, de cât veți certa
Mai bine un cântec a-ți cânta.

Cântă Anul Nou, Anul Vechi, Vânătorul și haiducii:
Acest an cu veselie
Cu toate că bani nu avem
Veseli suntem și un cântec să cântam!

Intră soldatul și se adresează Jianului:
Măi haiduce înarmat,
Spune pe ce ușă ai intrat!
Între-acești trei te-ai oprit
Și te-ai pus la tâlcuit.
Hai vorbește mai curând, că-ți zbor crierii în vânt!

Jianul:
Bă, eu sunt Iancu Jianu,
Spaima codrilor și moartea fanarioților!
Bună oară de nu crezi,
Mergi în codrii mari și vezi!
Unde-s tufele mai mici
Stau la pândă-ai mei voinici!
Unde-s tufele mai mari,
Zac în sânge grecii-avari!
Și ei sunt haiducii mei,
Care bagă gloanțe–n voi!

Soldatul:
Măi Jiene înarmat,
La răspunsul ce mi l-ai dat,
Meriți să fii arestat,

Și păzit de acest vânător
Să nu mai faci pradă și omor!

Jianul:

Și cum mă, de la prima întâlneală,
Să mă pui tu pe mine la opreală?
Căci eu le furia ce mă găsesc
Îmi vine să te zdrobesc!
Cu a mea flintă ghintuită
Pentru capul tău gătită!

Soldatul se adresează vânătorului:

Sai măi frate vânător
Și-mi dă o mână de ajutor!
Că pe acest Jian îngrozitor
Îmi vine să mi-l omor!
Cu a mea sabie săbioară
Iubita mea surioară! (se repede la Jian)
Cu al meu paloș de gâtlej
Carnea ție, s-o mănânci,
Pielea, mie, de opinci!

Ciobanul:

Bună judecată!
Dar să mergem la turma de oi.

Anul Vechi:

Vom merge, dar mai întâi
Să cânt un cântec!
Și ca să vă încredințați,
Armele jos să le lăsați,
Și veți sta sub paza mea
Pân' Jianul va scăpa.

Jianul:

Ah, fraților, înainte de a-mi lua pedeapsa

Să mă lăsați să cânt un cântec!
Maică scumpă maică,
Fiul tău dorit,
Vino, el te cheamă,
De-l vezi chinuit!
Lanțurile-s grele, păcatele mele,
Temnița-i adâncă, groaza mă mănâncă!

Vânătorul se adresează soldatului:
Hai, frate, fă-ți datoria,
Căci Jianul și-a împlinit cântecul!

Soldatul se repede cu sabia la Jian:
Hai, îplinească-se!

Intră fata:
Oprește omorul, nemernicule!
Iar tu, vânătorule primește acest bilet:

Vânătorul citește biletul:
Toți cei care au fost osândiți la moarte
Sunt liberi să meargă ori unde vor vrea!
Semnează, Caragea.
Armele de jos vi le luați
Și de aicea plecați!
Se dezleagă Jianu și ridică armele,
Cu toții cântă:
Iha, tra, la, la, a scăpat Jianu da! (bis)

Fata:
O, tu tinere ciobănel,
Parcă ești sorbit de mine,
Nu vorbești ca mai înainte.

Ciobanul:
O, tu, tânără copiliță,
Albă ca o porumbiță,

Ochii tăi de viorele,
Mi-au sorbit mințile mele.

Fata:

Dați dovezi.

Ciobanul:

Prin ce?

Fata:

Prin cântec!

Ciobanul:

Voi cânta!

Cu toții cântă.

Frunză verde.

Ciobanul cântă pe fondul corului:

Frunză verde leuștean,

Mă făcut mama cioban,

Cioban mândru și voinic,

Să n-am teamă de nimic,

Dragi îmi sunt,

Oițele, ca și copilițele!

Ciobanul se așază în genunchi și se adresează Jianului, pe melodie:

Măi, Jiene, fătul meu,

Vede-te-aș voinic flăcău!

Căpitan peste haiduci,

Primește-mă în ceata ta,

Ca să mă pot răzbuna

Pe această liftă păgână

Care mi-a furat o turmă!

(Arată la Anul vechi)

Jianul îl ia de mână și îi spune pe melodie:

Te primesc în ceata mea

Cu scop de a te răzbuna

Pe acea liftă păgână

Care ți-a răpit o turmă!
La haiduci a cuvântat:
Tânăr codru și frumos,
Sub poala de codru verde,
Tânăr codru și frumos,
Acolo să mă-ngropați,
Tânăr codru și frumos,
Cine o trece să mă vadă,
Tânăr codru și frumos,
Pe mine să mă jelească,
Tânăr codru și frumos.

Fata, pe melodie:

O, pasăre ce zboară în locuri depărtate
Și iarăși se întoarce de unde a plecat,
Dar n-ați văzut voi oare o mamă doritoare?
N-am văzut și adesea am petrecut plângând
Adio linguriță, adio castronaș,
Adio pâine neagră cu gustul tău amar!
De tine să aibă parte calicul de brutar!
Adio ziduri înalte cu grilaj de fir!
De voi să aibă parte domnul grefier!
Adio gardiene cu țișină de gât!
Mai fluieră la serele, să-ți treacă de urat!

Cu toții, pe melodie:

Sus, sus, sus la munte sus,
Sus române sus,
Acolo Jianu-i dus,
Sus, române sus. (bis)

Jianul cântă:

Iancul bea și veselește,
Țara-l plânge și-l jelește,

Cu toți cântă:

Sus, sus, sus la munte sus,

Sus române sus,
Acolo Jianu-I dus
Sus, române sus. (bis)
Jianul:
Haideți români după mine
Să vă învăț a trăi bine!
Toți: Sus, române, sus!
Jianul: Căci nu știm vremea cum vine!
Toți: Sus, române, sus!
Jianul: Și omul ia cât rămâne!
Toți: Sus, române, sus!
Ce cu toți l-am așteptat,
Noi suntem veseli cu toți,
Te felicităm! (bis)
Intră Jianul, cântând:

Foaie verde măr domnesc,
Toată vara eu muncesc, (bis)
Pe ogorul boieresc.
Ce folos de munca mea,
Intră-n punga altuia! (bis)
Mă dusei și la palat,
Crezând că voi fi scăpat,
Când la poartă la palat,
Iată un ciocoi gulerat!

Ciocoiul întreabă:
Ce poftești tu, opincare?
Jianul:
Vreau dreptate, boier mare!
Ciocoi:
Haide, haide, fugi de aici!
Drepturi nu-s pentru calici!
Jianul:
Dacă e vorba pe așa,

Pe toți dracul să vă ia!
Să nu vă fie cu mânie
De mă voi duce în haiducie!

Jianul se adresează haiducilor:

Bună seara, măi flăcăi!
N-ați văzut vreun cotei?
Căci gerul iernii a sosit
Și noi bani nu am făcut!
Răspunde un haiduc:
N-am văzut măi, dragă Jiene,
Căci de vedeam vreunul cu punga plină,
Încercam și eu această rugină!
Drept în piept eu i-o puneam,
Și noi pe loc bani aveam!

Jianul:

Bine, bine frații mei!

Vânătorul:

Băi, Jiene îngrozitor,
Care faci numai omor!
Nu sili a te grăbi,
Pe acest om al nimici,
Căci eu sunt frate cu el,
Și te împușc ca pe un miel!
Iar el e frate cu mine,
Și te împușc ca pe un câine!
Hai, Jiene, tu cu mine,
Și nu mă lăsa pe drum!
Fie-ți milă, zău, de mine!
Hai te rog, fii suflet bun!
O, Jiene! nu te teme!
Ușa e închisă, cum o știi,

Cu lăcată haiducească,
Cu doisprezece chei.

Jianul:

Scumpă, dragă Sultănică,
Te-am iubit și te iubesc!
Și vei fi a mea soție,
Te-nsoțesc până la mormânt!

Intră ciobanul pe melodie:

Foaie verde de țărăș,
Măi mugure, măi!
Păsărică de pe deal,
Măi mugure, măi!
Vede-te-aș în pățulaș!
Măi mugure, măi. (bis)
Ciobanul se adresează Anului Vechi:
Bună seara, boeraș!
Pe aicea prin oraș,
N-ați văzut un doctoraș?
Mi s-au îmbolnăvit oițele,
De o pustie de gălbează,
Numai Cel de sus să le vază.

Anul Vechi:

Ehe-he, nepoate, nepoate,
Cheptine bălțate,
Pe din deal de sat,
Câinii să te latre,
Ce mai doctoraș?
Eu sunt bunul doctoraș!

Jianul cântă:

Viclenia și vânzarea!
Vezi, Jianu a scăpat,
Banii sunt toți trași pe sfoară,

Înșelați pe veci vor fi,
Cele ce a fost să moară,
Iată-l acum este viu!
Cu toții:
Iha, tara la la! A scăpat Jianu, da! (bis)

Fata:
Ah, Jiene, fiindcă te-am scăpat de la moarte,
Să mă lași să-ți cânt un cântec!

Ciobanl: Voi cânta!:
Frunză verde de arțaraș.
Toți: Tra, la, la, la, la,
Ciobanul: Eu sunt mândru ciobănaș!
Toți: Tra, la, la, la, la,
Ciobanul: Gluga îmi este a mea casă,
Toți: Tra, la, la, la, la,
Ciobanul: Cața-mi este de nevastă!
Toți: Tra, la, la, la, la,
Ciobanul: Masa îmi este pe un picior,
Toți: Tra, la, la, la, la,
Ciobanul: Așternutul, câmp cu flori.
Toți: Tra, la, la, la, la,
Jianul întreabă pe cioban:
Ciobanule, de trăiești, spune-mi mie cine ești?
Ciobanul:
Sunt păstor și trăiesc bine,
Nu știu împărații ce au cu mine,
Într-o țară atât de mică,
Nu mi-i frică de nimică!
Chiar pe urs de-l văd în drum
Nu mă sperii nici de cum!
Și pe lup de-l întâlnesc,
Cu a mea bâță mi-l lovesc!
Astă vară, când eram la munte,

Oițele î-mi pășteau,
Și eu din fluier le doineam,
Iar un râuleț care curgă,
Parcă zicea. Fericită-i viața ta!

Ciobanul se scoală și cântă cu toții:
Azi cu toți, cu bucurie,
Românilor, veniți!
Pe Iancul din câmpie,
Cu toți să-l însoțim!
Găsiți armele noastre,
În grabă s-alergăm!
Din câmpurile noastre,
Pe barbari să-i alungăm!
Iancule mare, bravule tare!
Cu noi să fii!
Tu ne însoțești și ne-nsoțești,
Ca pe ai tăi fii!

Soldatul:
Băi Jiene-ngrozitor,
Care faci ades omor,
Lasă-te de haiducie,
C-ai să mori în pușcărie!
Lasă-te și de furat,
Că ai să mori împușcat!
Și vino la mine.
Să-ți dau boierie!

Jianul:
Bă, de le fac, de nu le fac,
Toate pe lume le trag!
De le zic, de nu le zic,
Tot port nume de haiduc!
Decât cu boierimea ta,
Să n-am ce bea și ce mânca,

Decât argat la voi,
Mai bine cioban la oi!
Cu capul pe mușuroi,
Cu ochii țintiți la oi.

Soldatul:

De nu vrei să te supui,
Iată flinta-n piept ți-o pun!
(Îi pune flinta în piept)

Cântă cu toții:

Tânăr codru și frumos,
Ce stai cu crengile-n jos,
Vezi, Jianul a scăpat,
Tânăr codru și frumos,
Din ochi negri a lăcrimat,
Tânăr codru și frumos.

Cu toții pe melodie:

Măi stejar pletos și verde,
Tra la, la, la, la,
Ce-ți înalți vârful în pădure?
Tra, la, la, la, la,
De sub tine nu se vede,
Haiducii în codru verde.
Tra, la, la, la, la,
Tra, la, la, la, la,
Am țară mult iubită,
Tra, la, la, la, la,
România e numită.
Tra, la, la, la, la,
Și am găsit haiduci în ea,
Tra, la, la, la, la,
Bonjur de la noi, Vă lăsăm cu bine
Și cu sănătate!
Dar vă și rugăm să nu vă supărați,

Primiți cu bucurie la tot ce v-am cântat,
LA ANUL ȘI LA MULȚI ANI!

Această trupă de Anul Nou s-a desfășurat an de an, chiar din vechime, până prin anii 2000. Astăzi, din cauza reducerii numărului de tineri din sat, din păcate, acest obicei, deosebit de frumos, nu se mai desfășoară.

Membri ai formației „Jienii” împreună cu autoritățile locale, la prezentarea acestora la Târgul de colinde, Vaslui, 2005

c. ciobănașii

O trupă formată din 4 sau 5 tineri adolescenți, care au o costumație formată din: căciuli de astrahan negre, combinezon alb, izmene albe, un brâu țesut special, opinci în picioare și clopoței legați fiecare picior, care zornăie asurzitor, și un corn din coarne de bou, din care suflă pentru a anunța gospodarii de venirea lor. Deplasarea lor în grup începe pe la orele 16 după amiaza, pe data de 31 decembrie, mergând la fiecare gospodar. Desfășurarea lor este asemănătoare unei scenete mici de teatru, cu rolul de a vesti venirea Noului An.

Iată scenariul:

Cu toții intră în casă, însă unul rămâne în tindă (sală) și încep a cânta:

Iată Anul nou care s-a apropiat,
din Ceruri vă vin împodobiți,
ca un împărat,
de Dumnezeu cel Sfânt și Binecuvântat.

Ciobanul rămas în tindă:
Albe-mi sunt oițele,
Mândrii ciobănașii mei.
Mai Albe ca florile,
Mândrii ciobănașii mei.
Când le cresc cornițele,
Mândrii ciobănașii mei,
Și la fete tâțele,
Mândrii ciobănașii mei.

Toți din casă:
Măi ciobane, fugi la oi.
Măi ciobane, măi,
Că-ți mor oile de foame,
Măi, ciobane, măi!

Ciobanul:
Măcar toate de-or muri,
Mândrii ciobănașii mei,
Mie rău nu mi-ar venii.
Mândrii ciobănașii mei.
Io o lume am fermecat,
Mândrii ciobănașii mei,
Nu c-al vostru împărat,
Mândrii ciobănașii mei.

Toți:
Nu vorbi de împărat,

Măi, ciobane, măi,
C-ai să pierzi și-ai să lași,
Măi, ciobane, măi.

Ciobanul intră în casă:
Bună ziua, frații mei!
Dar voi cine sunteți și cum vă numiți?

Alt cioban din grup:
Noi suntem patru ciobănași din podișul Transilvaniei,
Dar tu cine ești și cum te numești?

Ciobanul:
Io sunt un mândru ciobănaș din Tupilați!

Alt cioban:
De venirea acestui ciobănaș frumos,
Să cântăm cu toții un cântec duios.

Toți în cor cântă:
Frunzuliță pătrunjel,
Sunt ciobanul frumușel,
Iubesc câmpul, florile,
Fetele și oile, măi!
De-ar venii iarna mai tare,
Să iau sarica-n spinare,
Și cizmulile-n picioare
Să mă duc la șezătoare.

Șezătoare de onoare,
Und-se adună domnișoare,
Să le pișc de țâțișoare,
Să le mușc de buzișoare.

Dimineața prin pădure,
Trec fetițele la mure,
Hai și noi după nuiiele

Să ținem calea la ele!
Să le mâncăm murele, măi!
Să le mâncă murele, măi!
Să le sărutăm gurile!

Alt cioban:
Măi, ciobane de la oi,
Ce cauți tu printre flori?
Măi, ciobane, măi.
Cu capul pe mușuroi,
Măi ciobane, măi!
Cu ochii bunghiți la oi,
Măi ciobane, măi!

Toți în grup:
Acest an e cu plăcere,
Cu toți să cântăm,
Și l-această adunare
Cu toți să urăm!

— Ura, ura, anul 2023...
An de bucurie, an de veselie,
Această așteptare la noi ni s-a-mplinit,
Și Sf. Vasile la noi iarăși a sosit.

Odată cu Anul Nou cel de mult dorit,
Cu flori și cu trandafiri,
Roșu împodobit.

Ciobanul venit între ei:
Dar voi cine sunteți?

Toți:
Noi suntem, noi suntem
Unirea, Unirea, Uniunii Tineretului
Democrat Român (bis).

Hai cu toții-ntr-o unire,
 Să dăm glas de mulțumire,
 C-această adunare,
 Să strigăm cu toții tare.
 Hai cu toți, cu toții,
 Pân' la ceasul morții,
 Ura, ura, roz-mălina,
 Că d-acum și-ntotdeauna,
 Bine voi să fiți, bine voi să fiți,

Cațele să strălucească,
 Pintenii să zuruiască,
 Pe acest pământ, pe acest pământ!

Bonjur de la noi,
 Vă lăsăm cu bine
 Și cu sănătate
 Și cu fericire!
 Dar vă și rugăm,
 De am greșit ceva,
 Nu vă supărați,
 Fiți buni și iertați!
*La Anul și
 la mulți ani!*

După terminarea cântecului,
 unii gospodari invită tinerii la masă
 și îi servesc cu plăcintă și cu un pahar
 cu vin, în sănătatea Noului An.
 La plecare primesc bani.

Formație de tineri din Tupilați
 cu trupa „Ciobănașul”, 1992

d. Semănatul și trecerea dintre ani

Tradițiile de iarnă se continuă cu prima zi a Anului Nou, atunci când copiii, pe 1 ianuarie, merg dis de dimineață pe la fiecare gospodar cu semănatul, un fel de sorcovit, aceștia având în traistele ȳesute din lână sau din in, boabe de grâu, porumb sau orez, și seamănă în tinda

casei și în fața casei la fiecare gospodar, strigând: „în sănătatea Noului An și la anul cu sănătate”, simbol al prosperității și bogăției. Copiii primesc colaci, nuci și bani.

II.18.2.6. Tradiții de familie

Tradițiile de familie s-au bucurat întotdeauna de atenția tupilățenilor. Într-o casă se regăseau mai multe generații ale aceleiași familii. Părinții, copiii rezultați din căsătorie, bunicii și uneori străbunicii. Unul dintre copii, de obicei băiatul cel mai mic, moștenește casa părintească, având obligația de a întreține părinții. În cadrul familiei intrau și nașii cu descendenții lor. Părinții și copiii alcătuiau familia nucleară. Familia extinsă era alcătuită din cei menționați în urmă, plus alte rude. Nașul de cununie era de obicei și cel de botez, iar atunci când acesta ajungea să se căsătorească și nu mai putea deveni naș, această funcție era preluată de unul dintre copiii săi. Nașul dădea finului numele de botez, bucurându-se de respectul permanent al familiei, constituind o dovadă a perpetuării unor relații familiale. Nașul era așteptat la poarta miresei, ca să plătească deschiderea porților, aruncând bani într-o găleată cu apă. Tot el strângea banii și darurile de nuntă pentru propășirea viitoarei familii. Nașa scotea voalul miresei și o îmbrăoddea, ceea ce însemna trecerea de la statutul de fată nemăritată la statutul de mireasă și apoi de nevastă. Tot nașa era cea care făcea prima baie de după botez copilului. Cele mai importante aspecte din viața fiecărui om, sunt legate de familie și de membrii ei. Ciclul familial al vieții omului sunt legate de cele trei evenimente importante: nașterea, căsătoria, înmormântarea, evenimente ce includ etape succesive din viața fiecărei familii. Cele trei etape ale vieții, enumerate mai sus, în desfășurarea lor au un șir de superstiții și credințe. Aceste evenimente includ, sărbătorile de familie: nunta, botezul, zilele onomastice, de naștere și alte evenimente, iar în cazul decesului, un șir de ritualuri legate de credința creștin-ortodoxă. La fiecare sărbătoare în sat a existat tendința de grupare a familiilor din același neam, pe mahalale. Același lucru se întâmplă și la înmormântări.